

Rudolf Rasch

Duizend brieven over muziek van, aan en rond
Constantijn Huygens

1670

Verwijzingen naar deze tekst graag op de volgende manier:
Rudolf Rasch, Duizend brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens: 1670
<https://huygens-muziekbrieven.sites.uu.nl/>
Voor opmerkingen, suggesties, aanvullingen en correcties: r.a.rasch@uu.nl
© Rudolf Rasch, Utrecht/Houten, 2019
13 maart 2019

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN HENRI DE BERINGHEN [PARIJS]
6 FEBRUARI 1670
6745

Samenvatting: Huygens schrijft Beringhen vanwege een zaak Orange betreffende. In het postscriptum verzoekt hij Beringhen te bemiddelen teneinde van Nielle een aantal Italiaanse liederen en werken voor theorbe te krijgen. Huygens wil dit gaarne vergoeden door eigen composities terug te sturen, waarover Nielle dan een oordeel mag vellen.

Beringhens antwoord is, evenals de reactie van Nielle, verloren gegaan. Huygens reageerde op beide brieven op 1 mei 1670 (6755, 6756).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 303-305: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 61, p. 52: onvolledig (<Pourez-vous ... autre oreille.>).

— Worp 6, nr. 6745, p. 260: enkele zinnen (<vueillent s'appliquer ... comme il va.>; <que tout oppressé ... la dernière perfection>), rest samengevat.

— Rasch 2007, nr. 6745, pp. 1092-1096: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Pierre de Bouc (heer van Gaut); Crochant; Hugues de Lionne; Pierre de Nielle; Jacques de Souvray (groot-overste van Frankrijk); Thomas à Kempis; Willem III.

Plaats: Orange.

Glossarium: air (lied); harmonie (harmonie); musique (muziek); pièce (muziekstuk); tiorbe (theorbe).

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur de Beringhen.

À La Haye, ce 6me Febvrier 1670.

Monsieur,

Vous aurez peut-estre de la peine à vous souvenir d'un[e] affaire qu'il vous a pleu me recommander de la part de Monsieur le Grand-Prieur de Souvray touchant l'exemption prétendue par ceux de son ordre au territoire d'Orange, et vostre mémoire s'en pourroit prendre à ma paresse apparente, sans que j'eusse à trouver mauvais que vous me prissiez pour un fort négligent exécutair de vos ordres, mais il en va ainsi, où on a besoin du tiers et du quart, et vostre bonté vous dira que personne n'a à respondre que de son fait. J'avoy donc prié un des plus habiles conseillers de nostre Parlement, de m'informer de l'estat de cest affaire et de me dire franchement ce qu'il croyait que Son Altesse y pust faire en faveur dudit ordre à l'instance de Monsieur le Grand-Prieur, que je ²désirerois servir en tout ce qui pourroit dépendre de mon entremise.

Cest honeste personnage a pris la peine de m'expliquer fort au long le pour et le contre de la cause, qui, enfin, est en litispentence au Parlement d'Orange et preste à la décision, de laquelle, quoyqu'il ne luy appartienne pas de rien prédire, il ne laisse pas de me tesmoigner, qu'il semble qu'il y a peu à espérer pour l'ordre, qui desjà a eu sentence à son désavantage dès l'an 1601, et, se trouvant ensuite les commandeurs chargez d'une prescription non pas seulement de 30 années, mais de plus de soixante, ne se sont avisez de réveiller l'affaire qu'en 1662, à l'occasion, ce semble, du gouvernement de Monsieur le Commandeur de Gaut, qui en effect, ayant fait surceoir l'affaire par son autorité envers les consuls d'Orange, du droit desquels il est question, bailla du temps à Monsieur le Commandeur de Crochant pour m'en venir présenter une requeste à Paris, dont, ayant envoyé copie auxdits consuls, je me souviens qu'ils m'en escrivèrent fort au

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <diserois>.

long, si bien que le tout ayant esté communiqué icy en conformité de mon | 304 | devoir. La chose en est demeurée là et n'en fut plus parlé.

Vous attendez, Monsieur, que je vous marque ce qui se pourroit obtenir là-dessus de la grace et du plein pouvoir du Souverain. Mais mon homme m'instruit fort bien par avance, que, quand Son Altesse auroit esté induite à gratifier l'ordre d'un brevet d'exemption, l'enregistrement seroit disputé par les consuls, parce que, comme c'est à eux qu'appartient la cotte dont il s'agit et non pas au Prince, la disposition ne luy en compète en aucune manière, à moins que de vouloir faire plier la justice sous la puissance, qu'il n'est pas raisonnable de luy demander. Vous seriez bien surpris, Monsieur, si j'allois icy vous faire une descharge de loix et de paragraphes de digeste et de code, pour justifier tout ce que dessus. Mais je pense vous devoir espargner, sachant bien que, tout ferme et intrepide que je vous ay connu aux mousquettades, un tel bruit seroit capable de vous faire peur.

Il reste que ces Messieurs de l'ordre attendent leur arrest en patience et s'ils succombent qu'ils se contentent de satisfaire à la petite cotte qui ³leur impose aux occasions et laquelle ils ont payé par tant d'années sans contradiction, que sans le fondement du droict, la seule possession doit faire prévaloir les consuls. Finalement que Messieurs les Commandeurs vueillent s'appliquer la règle du bon petit moine Thomas de Kempis. C'est 1. de faire chacun sa charge tellement quellement (je croy qu'ils s'acquittent assez bien de ce premier article); 2. de parler tousjours bien de Monsieur le Prieur et 3. de laisser aller le monde comme il va. Pour mon interest, Monsieur, j'ay à vous supplier de vouloir tousjours bien parler de moy à Monsieur le Prieur, qui est le subject de cest entretien, en l'assurant que je ne cesse ni ne cesseray jamais de parler de luy comme son grand mérite y oblige tous ceux qui ont l'honneur de le connoistre. C'est à vous, Monsieur, que je suis redevable du bonheur de me trouver de cest | 305 | nombre.

Obligez-moy, s'il vous plaist, de me faire naistre des occasions, où j'aye moyen d'en paroistre un peu plus digne que je ne le parois jusques à présent et ce sera me rendre s'il est possible que je le devienne encor plus que je le suis,

Monsieur,

[etc.]

⁴Postdatum.

Pourez-vous bien vous imaginer, Monsieur, qu'à l'aage où vous me sçavez, je me trouve encor dans la musique pardessus les oreilles? Cela soit honteux ou louable tant qu'il vous plaira; la chose est véritable. Ensuite, je retourne à vous travailler de mes anciennes importunités et vous demande la grace de ramentevoir mon très-humble service au très-digne Monsieur de Nielle, qui, je m'assure, ne voudra pas refuser à vostre instance de me gratifier de quelques airs Italiens de son choix, et, notez, de celui de Monsieur de Lionne, auquel je sçay que tout oppressé ⁵d'affaires, qu'il se trouve, il n'est possible de ne gouter tousjours les avant-joyes de la vie céleste qui est la belle Harmonie, dont je me souviens de l'avoir veu si bien juger, que ce qui se trouve approuvé de ces deux illustre censeurs, ne sçauroit estre que dans la dernière perfection. Que si Monsieur de Nielle a la bonté de me trouver aussi quelques pièces des meilleurs auteurs pour ⁶le tiorbe seul, je les payeray en pareille monoye de mon coing, dont je seroy ravi qu'il vueille estre l'arbitre; après quoy je me souçieray peu de toute autre oreille.

3. <luer>.

4. Postscriptum autograaf.

5. <d'affaire>.

6. <la>.

Vertaling

Aan de heer Beringhen.

Den Haag, 6 februari 1670.

Mijnheer,

U zult wellicht enige moeite hebben u de aangelegenheid te herinneren die u mij heeft willen aanbevelen, in opdracht van mijnheer de groot-overste ⁷[Jacques de] Souvray, met betrekking tot de vermeende vrijstelling volgens de leden van zijn orde in het gebied van Orange, en uw herinnering zou mij een schijnbare luiheid kunnen gaan verwijten zonder dat ik bezwaar zou kunnen maken dat u mij een slechte uitvoerder van uw bevelen vindt, maar zo gaat dat nu eenmaal, wanneer men deze en gene nodig heeft, en uw goedheid zal u dan zeggen dat niemand meer kan doen dan waartoe hij in staat is. Ik heb daarom één van de bekwaamste raadsliden van onze rechtbank gevraagd om mij te willen inlichten over de stand van zaken, en mij vrijuit te vertellen wat naar zijn mening Zijne ⁸Hoogheid zou kunnen doen voor de genoemde orde op grond van het verzoek van mijnheer de groot-overste, die ik zou willen dienen in alles wat zou kunnen afhangen van mijn tussenkomst.

Deze integere persoon heeft de moeite genomen mij uitvoerig alle voors en tegens uit te leggen in deze zaak, die in behandeling is bij de Rechtbank van Orange en bijna aan een uitspraak toe is, waarover hij, hoewel het niet aan hem is iets te voorspellen, niet nalaat mij mee te delen dat er volgens hem weinig hoop is voor de orde, die al in 1601 een nadelige uitspraak heeft gehad. Omdat de commandeurs vervolgens gehouden waren aan een verjaringstermijn niet van slechts dertig jaar, maar van meer dan zestig jaar, hebben zij pas in 1662 gemeend om de zaak te heropenen, bij gelegenheid, schijnt het, van het bewind van mijnheer de ⁹commandeur Gaut, die inderdaad, na de zaak te hebben aangehouden door zijn gezag over de consuls van Orange, wier recht in het geding is, tijd gaf aan mijnheer de commandeur Crochant om mij een rekest erover te komen brengen in Parijs, waarvan ik, na een kopie aan genoemde consuls te hebben gestuurd, mij herinner dat zij mij er uitvoerig over schreven, terwijl ik ook alles volgens mijn plicht naar alhier had doorgegeven. Daarbij is de zaak gebleven en er is niet meer over gepraat.

U verwacht nu, mijnheer, dat ik u aangeef wat men hierover mag verwachten van de genade en de volmacht van de soeverein. Maar mijn zegsman heeft mij op voorhand duidelijk gemaakt dat, wanneer Zijne Hoogheid genegen zou zijn de orde met een brevet van vrijstelling te begiftigen, dit zou worden betwist door de consuls, omdat, aangezien deze belasting onder hen ressorteert en niet onder de prins, de beschikking hem geenszins toekomt, behalve wanneer hij het recht onder zijn macht wil laten buigen, wat niet redelijk is om te vragen. U zou verbaasd staan, mijnheer, als ik hier een waterval van wetten en paragrafen uit de ¹⁰pandecten en het wetboek zou loslaten om het bovenstaande te rechtvaardigen. Maar ik meen u dat te moeten besparen, in de wetenschap dat, hoewel u ferm en dapper bent in de gewapende strijd, een dergelijk geweld u misschien bang zou maken.

Dan blijft slechts over dat de heren van deze orde het vonnis over hen geduldig afwachten en dat ze, als hun verzoek wordt afgewezen, zich erin schikken om de geringe belasting te betalen die hun bij gelegenheid wordt opgelegd en die ze zóveel jaren zonder morren hebben betaald en dat zelfs zonder een rechtsgrondslag de heffing aan de consuls toekomt. En tenslotte dat de heren commandeurs zich willen houden aan de regel van de goede kleine monnik Thomas à Kempis, namelijk 1. *dat ieder zijn verplichtingen zo goed mogelijk nakomt* (en ik geloof dat ze zich aardig kwijten van dit eerste artikel), 2. *altijd in positieve zin te spreken over mijnheer de overste*, en 3. *de wereld te laten draaien zoals die draait*. Voor mijn eigen belang, mijnheer, wil ik u vragen zich altijd in positieve zin over mij uit te laten tegenover mijnheer de overste, die het onderwerp

7. Zoon van Gilles de Souvray, de opvoeder van Lodewijk XIII.

8. Willem III.

9. Pierre de Bouc, heer van Gaut.

10. Van Justinianus.

is van dit onderhoud, waarbij u hem moet verzekeren dat ik niet ophoud noch zal ophouden om over hem te spreken zoals zijn grote verdienste allen verplicht die de eer hebben hem te kennen. Aan u, mijnheer, heb ik het te danken dat ik mij tot dat gezelschap kan rekenen.

Doet u mij alstublieft het genoegen voor mij de gelegenheid te scheppen waarin het mij mogelijk is iets waardiger te lijken dan ik tot nu toe kon; zulks zal maken dat ik, indien het mogelijk is, word, nog meer dan ik nu al ben,

mijnheer,

[enz.]

Postscriptum.

Kunt u zich voorstellen, mijnheer, dat ik, op de leeftijd die u bekend is, nog tot over mijn oren in de muziek zit? Dat kan, al naar het u belijft, schandelijk of prijzenswaardig zijn; het blijft een feit. Vervolgens ga ik door u als vanouds met mijn gezeur lastig te vallen en verzoek ik u zo vriendelijk te zijn mijn nederige diensten opnieuw aan te bieden aan de geachte heer [Pierre] de Nielle, die, naar mijn vaste overtuiging, op uw dringend verzoek vast niet zal weigeren mij te begunstigen met enkele Italiaanse liederen van zijn keuze, en, nota bene, van de keuze van de heer [Hugues] de Lionne, van wie ik weet dat het hem, zo geheel door zaken in beslag genomen als hij is, niet mogelijk is voortdurend te genieten van de voorpret van het hemelse leven, te weten de goede muziek, op welk gebied ik hem zó vakkundig heb zien oordelen dat datgene wat door deze twee illustere kenners goed bevonden is, niet anders dan van de hoogste perfectie kan zijn. Als de heer de Nielle zo goed wil zijn daarnaast voor mij enkele werken van de beste componisten voor theorbesolo op te zoeken, zal ik hem met gelijke munt terugbetalen; ik zal verrukt zijn wanneer hij daarvan de censor zou willen zijn. Daarna zal ik mij niet meer druk maken over enige andere luisteraar.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN JOHANNA LE GILLON [DEN HAAG]
30 APRIL 1670
6754

Samenvatting: Huygens stuurt Johanna le Gillon enkele stukken. Hij is tevens bereid haar andere en moeilijker werken te sturen en langs te komen om de voordracht van de stukken te verduidelijken.

Bijlage: muziekstukken voor luit (Huygens).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 321: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 62, p. 53: volledig.

— Worp 6, nr. 6754, pp. 262-263: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 6754, pp. 1096-1098: volledig, met Nederlandse vertaling.

Naam: Hieronymus van Beverningk.

Plaats: Lokhorst (buiten bij Lisse).

Titel: Bijbel.

Glossarium: air (lied); luth (luit); mouvement (beweging); pièce (muziekstuk).

Transcriptie

Copie.

¹À Madame de Beverning.

À La Haye, ce dernière d'Avril 1670.

Madame,

Une partie de ces bagatelles fut produite durant la promenade que vous m'avez veu ²commencer par vos quartiers et ma promesse m'avoit engagé à vous en faire part. Mais la griefve maladie de Monsieur vostre mary survenue tost après m'en a detourné. La Sainte Esriture m'avoit appris qu'un discours hors de propos et la musique en temps de dueil sont une mesme chose.

Maintenant que ce nuage est passé, Madame, et que mondit Sieur vostre mary m'asseure que vous continuez tousjours à vous divertir sur le luth, que ce seroit dommage de vous veoir négliger, après en avoir acquis une si belle habitude, je vous avance ledites productions, pour un essay de ma marchandise, que je possède en assez grande quantité pour vous tenir en haleine. Si tant est, Madame, que ce stile vous plaise, l'exécution ne vous en sera guère difficile. S'il vous en faut de plus haute fustaye, et qui ³occupent plus la main, vous n'aurez qu'à departir la faveur de vos ordres à ce marchand meslé, qui sera très-aisé d'avoir moyen de vous tesmoigner en toute occasion de son pouvoir à combien d'honneur il repute de se pouvoir dire,

Madame,

[etc.]

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <commencé>.

3. <occupant>.

⁴Postdatum. S'il se peut sans vous importuner, je pourray bien quelque après-dinée vous aller informer quel est l'air et le mouvement que ces pièces ⁵requièrent.

Vertaling

Aan mevrouw van Beverningk.

Den Haag, 30 april 1670.

Mevrouw,

Een deel van deze kleinigheden werd gemaakt tijdens het uitstapje dat u mij heeft zien aanvangen met een bezoek aan uw ⁶buitenplaats, en mijn belofte heeft mij gebonden u er deelgenoot van te maken. De ernstige ziekte van uw ⁷echtgenoot kort daarna weerhield mij evenwel ervan. De Heilige Schrift heeft mij geleerd *dat muziek tijdens een rouwperiode hetzelfde is als een ongepaste redevoering*.

Nu de lucht weer opgeklaard is, mevrouw, en uw reeds genoemde echtgenoot mij verzekert dat u steeds doorgaat uzelf te amuseren met de luit, zodat het jammer zou zijn te moeten bemerken dat u dat zou verwaarlozen na zoveel vaardigheid erin te hebben verkregen, presenteer ik u de genoemde produkten als een monster van mijn koopwaar, waarvan ik een vrij grote hoeveelheid voorradig heb, groot genoeg om u geen rust te gunnen. Wanneer het zo is, mevrouw, dat deze stijl u bevalt, zal de uitvoering u nauwelijks moeilijkheden bezorgen. Wanneer u wat hoger wilt gaan grijpen, naar stukken die de hand meer bezigheid verschaffen, hoeft u slechts de gunst van uw opdrachten te laten uitgaan naar deze rijk gesorteerde koopman, die het zeer aangenaam zal zijn de gelegenheid te hebben te tonen, steeds wanneer het hem mogelijk is, hoeveel waardering hij heeft voor de eer zich te kunnen noemen,

mevrouw,

[enz.]

Postscriptum. Wanneer dit kan gebeuren zonder u tot last te zijn, zou ik heel goed eens na het avondeten langs kunnen komen om u te vertellen welke voordracht en welk tempo deze stukken nodig hebben.

4. <Postdatum> autograaf.

5. <requirant>.

6. Een verwijzing naar Huygens' bezoek aan Lokhorst of Oud-Teylingen, het buiten van de Beverningks in de buurt van Lisse, op 23 augustus 1669. Huygens bezocht hierna Amsterdam en bestemmingen in het Gooi en in de provincie Utrecht. Hij was op 3 september weer terug in Hofwijk.

7. Hieronymus van Beverningk.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)

AAN PIERRE DE NIELLE [PARIJS]

1 MEI 1670

6755

Antwoord op een verloren gegane brief van Nielle.

Samenvatting: Huygens dankt Nielle voor zijn welwillendheid en de fraaie stukken die hij hem gestuurd heeft. Enkele daarvan waren reeds in zijn bezit. De werken voor theorbe-solo doen hem enkele opmerkingen maken over zijn eigen verhouding tot dat instrument. Hij zendt enige eigen werken aan Nielle ter beoordeling, met het verzoek als deze erop uitgekeken is, ze naar de familie La Barre door te sturen. Tenslotte verzoekt hij Nielle zijn groeten over te brengen aan Lionne.

Bijlage: composities (Huygens).

Meegestuurd met Huygens' brief aan Beringhen van 1 mei 1670 (6756). Over een antwoord van Nielle is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 325-326: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 63, pp. 54-55: onvolledig (<J'ay à vous ... m'avez envoyées>).

— Worp 6, nr. 6755, p. 263: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 6755, p.p. 1098-1102: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Angelo Michel Bartolotti; Anna Bergerotti; Henri de Beringhen; Joseph de la Barre; Pierre de la Barre jr.; Hugues de Lionne; Luigi Rossi.

Plaatsen: Frankrijk; Holland.

Titels: *Le parolette infide* (lied?); *Anime* (Rossi; lied).

Glossarium: air (lied); dessus (sopraanpartij); harmonie (harmonie); pièce (muziekstuk); tiorbe (theorbe); ton (toonsoort); voix (stem).

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur de Nielle.

À La Haye, ce premier de May 1670.

Monsieur,

J'ay à vous faire reconnoissance de deux obligations. L'une des beaux airs dont il vous a pleu me faire part, l'autre de ce qu'à l'intercession de nostre digne Monsieur le Premier vous avez daigné recevoir en bonne part la liberté d'un homme qui, après vous avoir esté importun en présence, a osé commencer de l'estre encor de loin. J'espère que la mesme bonté vous fera agréer que je ne paye ces faveurs qu'en paroles mal basties, jusques à ce que les occasions m'arrivent où j'aye moyen de vous tesmoigner par mes services à quel point j'estime et vostre grand mérite et l'honneur de vostre amitié, que je vous supplie de me continuer au défaut de toute autre considération au moins en qualité d'un très-constant amateur de la belle harmonie, en vertu de quoy il me semble qu'on est tousjours en droict de prétendre à estre creu un peu honest' homme.

Les pièces, Monsieur, dont vous venez de me gratifier, sont en effet des plus belles qu'on puisse veoir et je me souviens de vous les avoir entendu rendre encor meilleures qu'elles n'estoyent parties de la main de leurs auteurs. Mais vous ne vous estes pas souvenu que celle *delle parolette infide* est en mon pouvoir de vostre grace il y a justement six ans, et mesme à 2 dessus, dont je voy que vous en avez voulu choisir un que vous avez jugé le plus gracieux, à quoy je soubscris volontiers. Pour *Anime*, la célèbre production du Sieur

1. Naam geadresseerde autograaf.

²Luigi, il y a bien plus longtemps que nous la possédons. *E come ha potuto credere Vostra Signoria che fin adesso habbiamo vissuto senza* | 326 | *anime?* Voyez, Monsieur, comme j'ose examiner la bouche du cheval donné. Ne croyez pas, s'il vous plaist, que ³cela déroge en rien à la valeur de votre présent, que j'estime tout entier et sans exception.

J'ay apperceu d'abord que ces pièces pour la tiorbe sentoient le stile du Sieur Angelo Michel, et suis marri d'avoir negligé de luy en demander durant le temps que j'ay eu le bien de le converser chez la *Signora* Anna. Il est vray que pour lors j'avois moins d'inclination pour cest instrument, si non pour l'accompagnement de la voix: du depuis la fantaisie m'en a si bien pris, que j'en ay produit plus de soixante pièces par toute la variété ⁴et l'estendue des tons. En voyci quelques eschantillons que j'expose humblement à votre ⁵censure. Si peut-estre vous prenez la peine de le parcourir, c'est une estrange impudence à un borgne du pays des aveugles d'oser se produire ainsi aux plus raffinées oreilles de France. Mais, Monsieur, mon mystère c'est, que je tache insensiblement de vous engager en un commerce que Monsieur le Premier m'a faict espérer de votre costé, et que du mien j'auray soin de cultiver autant qu'il sera possible, sans vous estre par trop à charge, à quoy j'auray tout l'esgard que je doibs pour ne forfaire par la faveur d'estre creu,

Monsieur,

[etc.]

⁶Quand vous serez desgousté de ces bagatelles, ce qui pourra bien arriver d'abord, je seray bien aisé qu'on les voye chez Messieurs de la Barre, où je me souviens que le Cadet touchoit le tiorbe de fort bonne sorte. Ce sont des petits poissons dont je tasche d'en attrapper de plus grands, espérant que ces messieurs et d'autres aussi voudront bien me régaler de ce qu'ils ont de beau ou de leur façon ou de celle d'autrui, voyans comme je prétens à la gloire du mestier, pour autant que l'air grossier de Hollande le souffre.

J'ay choisy de ma boutique des pièces de mesme ton que celles que vous m'avez envoyées.

Si vous croyez, Monsieur, que ce seroit par trop incommoder Monsieur de Lionne de l'importuner directement de mes baisemains dans la grande presse de ses occupations, je vous prie de le surprendre un matin, et luy faire venir de loin une voix enchantée, qui me déclare son très-humble et très-agé serviteur.

Vertaling

Aan de heer Nielle.

Den Haag, 1 mei 1670.

Mijnheer,

Ik ben u voor twee zaken erkentelijk; ten eerste voor de fraaie liederen waarvan u mij deelgenoot hebt willen maken, en ten tweede dat u welwillend op voorspraak van onze waarde mijnheer de ⁷opperstalmeester de vrijpostigheid hebt geaccepteerd van een man, die, na al bij zijn aanwezigheid u tot last te zijn geweest, nu van verre het waagt dat nogmaals te zijn. Ik hoop dat diezelfde goedheid u zal doen aanvaarden dat ik deze gunsten slechts met onbeholpen woorden vergoed tot ik gelegenheid zal hebben u door mijn diensten te tonen hoeveel waardering ik heb voor zowel uw grote verdienste als voor de eer van uw vriendschap, welke ik u verzoek mij te blijven gunnen, ten minste, bij volledige afwezigheid van andere afwegingen, in de

2. <Luigi>.

3. <cela> autograaf.

4. <et l'entendue ... eschantillons> autograaf.

5. <censure>: laatste drie letters autograaf (verbetering).

6. Postscriptum autograaf.

7. Henri de Beringhen.

hoedanigheid van zeer trouwe liefhebber van fraaie muziek, op basis van welke deugd het mij lijkt dat men hierom alleen al steeds gerechtigd is te vragen te worden gezien als een enigszins oprecht mens.

De stukken, mijnheer, waarmee u mij heeft begunstigd, behoren werkelijk tot de fraaiste die er zijn en ik herinner mij dat ik heb gehoord dat u ze veel mooier wist weer te geven dan ze van de hand van de componist gekomen waren. Evenwel hebt u vergeten dat ik ⁸*Le parolette infide* reeds bezit, door uw goedheid, om precies te zijn al zes jaar, en zelfs met ⁹twee bovenstemmen, waarvan u die hebt geselecteerd welke u het meest sierlijk oordeelde, hetgeen ik gaarne wil onderschrijven. Wat *Anime* betreft, het beroemde werk van de heer Luigi [Rossi]: het is nog veel langer geleden dat dit in ons bezit kwam. ¹⁰Hoe dacht u dat wij hier tot nu toe zonder ziel geleefd zouden kunnen hebben? ¹¹Zie eens aan, mijnheer, hoe ik het waag een gegeven paard in de bek te kijken. Geloof u toch niet, alstublieft, dat dat iets afdoet aan de waarde van uw geschenk, dat ik geheel en zonder voorbehoud waardeer.

Ik zag onmiddellijk dat de werken voor de theorbe de stijl ademden van de heer Angelo Michel [Bartolotti], en ik betreur het dat ik heb nagelaten hem ernaar te vragen gedurende de tijd dat ik het genoeg had met hem te spreken ten huize van mevrouw Anna [Bergerotti]. Het is wel zo dat ik in die tijd mij minder tot dat instrument aangetrokken voelde, behalve dan wanneer het om het begeleiden van een zangstem ging; sindsdien heeft het mij zo behaagd dat ik er reeds meer dan zestig stukken voor geschreven heb, de volledige reeks en variëteit van toonsoorten omvattend. Hierbij gaan enkele voorbeelden die ik in nederigheid aan uw oordeel onderwerp. Voor het geval dat u zich de moeite getroost ze door te lopen: het is een rare schaamteloosheid van een éénogige uit het land der blinden om zich aldus te durven presenteren aan de meest verfijnde oren van Frankrijk. Maar, mijnheer, mijn geheim is dat ik ongemerkt probeer u in een uitwisseling te betrekken, waarop mijnheer de opperstalmeester mij wat u betreft heeft laten hopen, en van mijn kant zal ik er zorg voor dragen deze zoveel mogelijk te onderhouden, zonder u al te zeer tot last te zijn, met betrekking waartoe ik alle verschuldigde respect zal hebben om geen kwaad toe te brengen aan de gunst mij te weten,

mijnheer,

[enz.]

Wanneer deze niemandaltesjes u zullen zijn gaan tegenstaan, hetgeen op het eerste gehoor zou kunnen gebeuren, zou ik het op prijs stellen als men ze naar de ¹⁰heren de la Barre zou sturen, van wie ik mij herinner dat ¹¹de jongste een zeer goed bespeler van de theorbe was. Dit zijn de spierinkjes die ik uitgooi om kabeljauwen te vangen, in de hoop dat deze heren en ook anderen mij gaarne willen trakteren op wat zij aan fraais hebben, van eigen maaksel of van iemand anders, wanneer zij zien hoezeer ik probeer roem te vergaren voor dit vak, voorzover de Hollandse platvloersheid dat toestaat.

Ik heb uit mijn winkel stukken uitgekozen die in dezelfde toonsoorten zijn als die welke u mij heeft toegestuurd.

Wanneer u meent, mijnheer, dat het de heer [Hugues] de Lionne teveel ongemak zou bezorgen, indien men hem rechtstreeks met mijn nederige groet zou lastigvallen bij zijn drukke bezigheden, verzoek ik u hem

8. Naar dit lied wordt ook verwezen in de brief van Lionne aan Huygens van 17 december 1666 (Worp 6, nr. 6593, p. 203). Er bestaat een kleine cantate voor zangstem en becijferde bas van Luigi Rossi met de beginwoorden *Addio addio perfida addio* waarvan het middendeel, een recitatief, begint met de woorden *Le parolette infide*. Maar dit is vermoedelijk toch niet de compositie waarnaar Huygens hier verwijst. Rossi's cantate is voor één hoge stem, niet voor twee, Huygens noemt Rossi als componist van *Anime*, maar niet van *Le parolette infide*, en in de brief van Lionne worden als vervolgoorden 'je ris' (vermoedelijk als Franse vertaling van Italiaans 'rido') genoemd, die in Rossi's cantate ontbreken. Bij elkaar zijn dit teveel afwijkingen om de identificatieaan te nemen.

9. De overgeleverde versie is voor één hoge stem en becijferde bas. Het is niet duidelijk hoe deze tweestemmige versie er moet hebben uitgezien en ook niet waarom Nielle één van de twee stemmen zou prefereren boven de andere.

10. Joseph en Pierre jr. de la Barre

11. Pierre de la Barre jr.

op een ochtend te verrassen, en hem van verre een bekoorlijke stem te laten horen, die zegt dat ik zijn nederige aloude dienaar ben.

[CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
AAN HENRI DE BERINGHEN [PARIJS]
[1 MEI 1670]
6756

Antwoord op een verloren gegane brief van Beringhen.

Samenvatting: Huygens stuurt Beringhen voor Nielle bestemde composities van eigen hand. Hij dankt Beringhen uitvoerig voor zijn bemiddeling.

Bijlagen: Huygens aan Nielle, 1 mei 1670 (6755), met composities voor Nielle (Huygens).

Datering: De datum is door brandschade niet meer aanwezig. Worp veronderstelt terecht 1 mei 1670 als datum, aangezien de brief duidelijk de begeleidingsbrief is bij Huygens' brief aan Nielle van die dag (6755).

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 323: afschrift (apograaf). Het afschrift vertoont brandschade die reeds tijdens Huygens' leven is ontstaan, mogelijk zelfs direct na het vervaardigen van de kopie. Huygens vulde de verloren gegane zinsdelen in de marge aan.

Vroegere uitgaven: OC 7, nr. 1804, pp. 23-24: volledig.

— Worp 6, nr. 6756, p. 263: samenvatting.

— Rasch 2007, nr. 6756, pp. 1102-1104: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Christiaan Huygens; Lodewijk XIV; Pierre de Nielle.

Plaats: Zuidelijke Nederlanden.

Glossarium: musical (muzikaal).

Transcriptie

Copie.

¹A Monsieur de Beringhen.

Monsieur,

Pour cesser de vous ²importuner comme j'ay trop faict par ma dernière ³et comme j'ay envie de faire à toutes les fois que j'ay ⁴l'honneur de vous entretenir, je vous supplie de partager avec Monsieur ⁵de Nielle dans la reconnaissance que je luy envoie et que je vous doibs à tous deux de la faveur qu'il vous a pleu me procurer auprès de luy. Dans ce gros paquet je paye de mon cuivre le bel or dont il vient de me régaler. Mais j'espère qu'il voudra gouter la raison que je luy en rends, à quoy, Monsieur, vous pouvez beaucoup contribuer, en suite du jour que vous me faites veoir pour la continuation de ce commerce musical.

Je vous rens très-humbles graces de l'interest que vous daignez prendre dans la santé de mon pauvre fils. Les dernières lettres de son cadet me donnent lieu d'espérer que sa jeunesse pourra surmonter le mal. Il me semble que ce seroit dommage de veoir cest esprit estouffé au milieu de sa course, et je dis tousjours que le monde y perdrait plus que moy, qui m'en puis guère jouir. On taschera de l'accoustumer peu à peu à quelque changement d'air, pour en suite trouver moyen de le transporter en celuy de la patrie, que tout le monde juge luy pouvoir faire de bien. En attendant, je le recommande à vos bontez, et ensemble le père, qui passera tousjours par devant notaire et tesmoins quand il vous plaira qu'il est comme d'ancieneté et mourra,

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <importuner comme j'ay> autograaf.

3. <et comme j'ay envie de faire> autograaf.

4. <l'honneur de vous entretenir je> autograaf.

5. <de Nielle> autograaf.

Monsieur,

[etc.]

⁶Postdatum. Je ne sçay, Monsieur, si jamais il y aura moyen de vous reconcilier avec vos amis, si à ceste descente du Roy vers les Païs-Bas, vous leur refusez l'honneur d'une visite. Songez-y meurement, car nous sommes gens implacables quand on nous offense.

Vertaling

Aan de heer de Beringhen.

Mijnheer,

Teneinde op te houden u lastig te vallen zoals ik al te zeer gedaan heb in mijn laatste ⁷brief, en zoals het mij iedere keer dat ik het genoeg heb mij met u te onderhouden behaagt, verzoek ik u met de heer [Pierre] de Nielle te delen in de erkentelijkheid die ik hem betuig en die ik u beiden verschuldigd ben voor de gunst die hij mij dankzij u heeft willen verlenen. In dit dikke pak zit het kopergeld waarmee ik het goud betaald waarop hij mij zojuist heeft vergast. Maar ik hoop dat hij de rekenschap die ik voor hem afleg, naar waarde zal willen schatten, waartoe u, mijnheer, veel kunt bijdragen, ten verfolge op het licht dat u mij laat zien omtrent de voortzetting van dit muzikale briefverkeer.

Ik dank u nederig voor de belangstelling die u heeft willen tonen voor de gezondheid van mijn arme ⁸zoon. De laatste brieven van zijn jongere ⁹broer geven mij hoop, dat zijn jeugd hem over de ziekte heen zal helpen. Het lijkt me dat het jammer zou zijn wanneer een dergelijke geest verstikt zou raken tijdens zijn ontwikkeling, en ik zeg immer dat de wereld een groter verlies zou lijden dan ik, die er nauwelijks van kan genieten. Men zal proberen hem stapje voor stapje te laten wennen aan een zekere verandering van atmosfeer, om hem vervolgens naar zijn vaderland terug te kunnen brengen, wat naar ieders oordeel hem veel goed zou doen. In afwachting hiervan beveel ik hem in uw goedheid aan, alsook zijn vader, die altijd tegenover een notaris en getuigen, wanneer u maar wilt, zal verklaren dat hij als vanouds is en zal sterven als,

mijnheer,

[enz.]

Postscriptum. Ik weet niet mijnheer, of het ooit mogelijk zal zijn u en uw vrienden weer eens met elkaar te verzoenen, wanneer bij deze reis van de ¹⁰koning naar de Zuidelijke Nederlanden u hun niet de eer van een bezoek gunt. Denkt u daar maar eens rijpelijk over na, want wij zijn onverzoenlijke lieden wanneer men ons voor het hoofd stoot.

6. Postscriptum autograaf.

7. Huygens aan Beringhen, 6 februari 1670 (6745).

8. Christiaan Huygens.

9. Lodewijk Huygens.

10. Lodewijk XIV.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN ELISABETH VAN DEN BERGH [BERGEN-OP-ZOOM]
2 MEI 1670
6757

Samenvatting: Huygens belooft Elisabeth van den Bergh in de komende zomer te bezoeken, wanneer zij in de buurt van Zuilichem verblijft. Hij zal dan zijn luit meebrangen.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, p. 327: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6757, p. 263: onvolledig (<C'est icy une ... l'estime de V.A.>).

Plaatsen: Den Haag; Hedel; Zuilichem.

Glossarium: luth (luit).

Transcriptie

Copie.

¹À Madame la Princesse de Hohenzollern, Marquise de Berghe etc.

À La Haye, ce 2e May 1670.

Madame,

C'est icy une sorte d'amende honorable que je prétens faire des sots entretiens, dont j'ay osé vous importuner ces jours passez. J'espère que deux sages résolus en feront la raison. Le premier, qui estoit Italien, a obtenu ce beau nom en France. L'autre, qui est François, me semble l'avoir mérité en Angleterre. L'un et l'autre font profession de ceste morale, et mesme de ceste théologie non chagriné, que j'ay esté si aysé de veoir dans l'estime de Vostre Altesse.

J'ay à vous advertir, Madame, touchant le dernier, que c'est sans superchérie que je me suis avisé de vous en recommander la lecture. Il est aussi recevable à Rome qu'à Genève, et Vostre Altesse trouvera qu'elle en peut faire autant de cas à Berghe qu'aux Indes, où nous disions que toutes sortes de ²religions Chrestiennes se traicteroyent de bonnes sœurs.

Je veux bien m'en rapporter à ce sage personnage dont Vostre Altesse m'a tant loué le mérite, et que je pourray bien avoir occasion d'apprendre à connoistre, Madame, si cest' esté il retourne à vous tenir compagnie à Heel, qui est si peu loin de Zuylichem que, m'y trouvant, j'aurois honte de manquer d'aller rendre mes respects à la Reine de Berghe, et peut-estre que ce mesme bon personnage ne se scandalizeroit pas d'y veoir arriver un luth en carosse, avec moy.

Je prie Dieu de bénir Vostre Altesse de toute la santé qu'il faut pour s'y divertir encor longues années, et l'assure que durant le peu de celles qui me restent je ne cesseray de vous tesmoigner par mes très-humbles services à combien d'honneur je me repute d'estre creu,

Madame,

[etc.]

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <religions> autografe verbetering.

Vertaling

Aan mevrouw de prinses van Hohenzollern, markiezin van Bergen-op-Zoom, enz.

Den Haag, 2 mei 1670.

Mevrouw,

Dit is een soort openlijke schuldbekentenis die ik wil afleggen voor de dwaze gesprekken waarmee ik u de afgelopen dagen heb lastiggevalen. Ik hoop dat twee vastbesloten wijzen de reden ervan zullen geven. De ³ene, van Italiaanse afkomst, heeft deze mooie naam in Frankrijk verkregen. De ⁴andere, een Fransman, heeft naar het mij schijnt die naam in Engeland verdiend. De ene en de andere belijden openlijk deze moraal, en zelfs deze niet droefgeestige theologie, die ik naar mijn genoegen door u in hoge achting gehouden zag.

Ik moet u waarschuwen, mevrouw, aangaande de laatste, dat het zonder bedrog is dat ik mij heb verstout u de lezing ervan aan te bevelen. Deze is even aanvaardbaar in Rome als in Genève, en u zult ontdekken dat u er evenveel waarde aan kan hechten in Bergen[-op-Zoom] als in Indië, waar, zoals wij zeiden, allerlei soorten van Christelijke godsdiensten zusterlijk naast elkaar zouden bestaan.

Ik wil gaarne vertrouwen op deze wijze ⁵persoon wiens verdienste u mij zozeer aangeprezen hebt, en [ik zeg u] dat ik best gelegenheid zal hebben hem te leren kennen, mevrouw, wanneer hij deze zomer terugkeert om u gezelschap te houden in Hedel, dat zo dicht bij Zuilichem ligt dat ik mij wanneer ik daar ben zou schamen als ik zou nalaten een bezoek te brengen aan de koningin van Bergen-op-Zoom. En wellicht zal dezelfde goede persoon zich niet ergeren wanneer hij er een door mij vergezeld luit in een koets ziet arriveren.

Ik bid God u met alle gezondheid te zegenen die nodig is om er nog lange jaren te genieten, en verzeker u dat gedurende de weinige [jaren] die mij resten ik niet zal nalaten u door mijn nederige diensten te tonen hoe groot ik de eer acht mij te weten,

mevrouw,

[enz.]

3. Wie? Italiaanse theologische schrijver die in Frankrijk beroemd is geworden?

4. Wie? Franse theologische schrijver die in Engeland beroemd is geworden?

5. Wie? Haar echtgenoot?

[SEBASTIEN CHIÈZE] (LYON)
AAN LODEWIJK HUYGENS (PARIJS)
28 MEI 1670
6757A

Vervolg op Chièzes brief aan Lodewijk Huygens van 21 mei 1670 (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34).

Samenvatting: Chièze is in Lyon aangekomen op doorreis naar Orange. Hij heeft een pakketje snaren voor Huygens gestuurd naar Romph in Parijs.

Over een antwoord van Lodewijk Huygens is niets bekend. Chièze schreef opnieuw aan Lodewijk op 4 juni 1670 (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 17x24cm, ab | d; autograaf).

Namen: Jean Bertet; Christiaan Huygens; Christiaan Romph; Susanna Rijckaert; Maurits de Wilhem; Willem III.

Plaatsen: Den Haag; Holland; Italië; Orange; Rhône.

Glossarium: corde rouge basse (rode bassnaar).

Transcriptie

À Monsieur

Monsieur Louis Hugens de Zuylichem,

à Paris.

Lyon, le 28 May 1670.

J'arrivay hyer soir en cette ville avec la joye de me voir si près de ma patrie *e della cara Maani*, mais avec encor plus d'impatience d'apprendre des nouvelles de *Don Cristiano*. J'ay bien du chagrin de ne vous avoir pas donné mon adresse en ce lieu. Je subsiste pourtant encor sur vostre dernière rélation, espérant comme vous que cet illustre malade se tirera d'affaires. Le père Bertet, que je vis hyer en arrivant, fait des vœux au ciel pour cella.

J'apprens icy par une lettre que Monsieur de Wellem y laissa pour moy le 13e de ce mois, qu'il est party pour l'Italie, en bonne compaignie; peut-estre en avez-vous fait autant pour la Hollande, et sur cette pensée-là, j'adresse à Monsieur Romph un paquet de cordes rouge basses, que je viens d'achepter dans ce moment *por el Señor Padre*. |b|

Je pars dans deux heures d'icy, espérant de me rendre demain au soir à Orange, veu la rapidité de la rivière du Rosne, à vous inconnue.

Adieu donc, mon cher. Faites place, s'il vous [plaist], à Son Altesse et à d'autres personnes à qui j'ay encor à écrire, et embrasse estroitement *il carissimo fratello*.

N'oubliez pas, comme vous avez desjà fait, de m'envoyer la lettre intercepté proditoirement *del Zelemita*.

Vertaling

Aan de heer Lodewijk Huygens van Zuilichem,

te Parijs.

Lyon, 28 mei 1670.

Ik ben gisteravond in deze stad aangekomen, verheugd omdat ik zo dicht bij mijn vaderland ¹en de dierbare Maani ben,¹ maar nog veel ongeduldiger om nieuws te horen over ²de heer Christiaan¹ [Huygens]. Het spijt mij zeer dat ik u niet mijn adres hier heb gegeven. Ik zal het voorlopig maar doen met uw laatste ¹brief, in de hoop, net als u, dat deze beroemde zieke zich eruit zal weten te redden. Pater [Jean] Bertet, die ik gisteren bij mijn aankomst ontmoette, zal de hemel daarom smeken.

Ik verneem hier door een ²brief die de heer [Maurits] de Wilhem de 13de van deze maand voor mij heeft achtergelaten, dat deze naar Italië is vertrokken, in goed gezelschap; wellicht heeft u iets dergelijks ondernomen met betrekking tot Holland, en met die gedachte in mijn achterhoofd heb ik aan de heer [Christiaan] Romph een ³pakje rode bassnaren verstuurd, dat ik zojuist heb aangeschaft ⁴voor ⁴mijnheer uw vader.¹

Ik vertrek hier over twee uur, in de hoop morgenavond in Orange aan te komen, gezien de stroomsnelheid van de rivier de Rhône, die u onbekend is.

Vaarwel dus, mijn waarde. U zult, alstublieft, even plaats moeten maken voor Zijne ⁵Hoogheid en andere personen aan wie ik nog moet schrijven, en omhels namens mij stevig ⁶uw geliefde ⁶broer.¹

Vergeet toch vooral niet, zoals u al eens is overkomen, mij de verraderlijk onderschepte brief van de ⁷vrouw van Zeelhem, te sturen.

-
1. Lodewijk Huygens aan Chièze, mei 1670 (verloren).
 2. Maurits de Wilhem aan Chièze, 13 mei 1670 (verloren).
 3. Chièze aan Romph, 28 mei 1670 (verloren).
 4. Constantijn Huygens.
 5. Willem III.
 6. Christiaan Huygens.
 7. Susanna Rijckaert.
-

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN LOUIS-HENRI CHIÈZE (BERLIJN)
7 JULI 1670
6761

Samenvatting: Huygens beveelt de brenger van de brief aan in de gunst van Chièze.
Door de aanbevolene naar Chièze te Berlijn gebracht.
Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX dl. 3, p. 333: afschrift (apograaf).
Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6761, p. 264: samenvatting.
Plaatsen: Berlijn; Duitsland; Den Haag.

Transcriptie

Copie.

¹Au Sieur Chièze à Berline.

À La Haye, ce 7e Juill. 1670.

Monsieur,

Ce jeusne gentilhomme, qui m'a esté recommandé de très-bonne part et est très-digne de l'estime des gens d'honneur, ayant dessein de veoir les plus belles cours d'Alemagne, et de commencer par celle où j'ay jugé que vostre adresse pourroit luy estre la plus utile, je prens la liberté de vous en importuner, et vous supplie de luy faire connoistre aux occasions que, pour ne m'avoir veu de longtemps, vous ne cessés pas de m'honorer de vostre amitié. Je tascheray de la mériter par mes services, quand il vous plaira de sçavoir à bonnes enseignes, si je ne suis très-véritablement,

Monsieur,

[etc.]

Vertaling

Aan de heer Chièze, te Berlijn.

Den Haag, 7 juli 1670.

Mijnheer,

Aangezien deze jonge edelman, die mij van goede zijde is aangeprezen en de achting van lieden van stand verdient, het plan had opgevat de mooiste hoven van Duitsland te gaan bezoeken, en daar te beginnen waar naar mijn oordeel uw voorspraak hem het meest nuttig zou kunnen zijn, neem ik de vrijheid u hiermee lastig te vallen, en verzoek ik u hem te laten kennismaken met de gelegenheden waarbij u mij, al hebben wij elkaar al lange tijd niet meer gezien, de eer van uw vriendschap blijft gunnen. Ik zal proberen die te verdienen door mijn diensten, wanneer u op goede gronden zult willen inzien, of ik niet daadwerkelijk ben,

mijnheer,

[enz.]

1. Naam geadresseerde en plaatsnaam autograaf.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (DEN HAAG)
AAN MAURITS DE WILHEM (ROME)
10 JULI 1670
6763

Samenvatting: Huygens verzoekt De Wilhem via een deskundig tussenpersoon snaren voor hem te kopen in Rome. Tevens vraagt hij hem in contact te treden met Christina van Zweden en Anna Bergerotti. Met laatstgenoemde zou hij graag een correspondentie voeren, onder andere om Italiaanse muziek te verkrijgen.

Over een antwoord van De Wilhem is niets bekend.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 337-340: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgaven: Jonckbloet 1882, nr. 44, p. 56: onvolledig (<Si à Rome ... moyen d'y parvenir>, <Surtout je souhaite ... en ce país-là>).

— Worp 6, nr. 6763, pp. 265-266: volledig.

— Rasch 2007, nr. 6763, pp. 1105-1109: volledig, met Nederlandse vertaling.

Namen: Anna Bergerotti; Christina van Zweden; Willem III.

Plaatsen: Den Haag; Napels; Parijs; Venetië.

Glossarium: corde (snaar); luth (luit); musical (muzikaal).

Transcriptie

Copie.

¹À mon neveu de Wilhem à Rome.

À La Haye, ce 10 Juillet 1670.

Vous estes bien loin, mon bon neveu, pour nous donner une adresse si incertaine pour vous faire tenir de nos nouvelles. Les enseignes des auberges ne servent point à cela; il faut trouver le comptoir de marchands affidez pour y establir vos correspondences. Comment sçavons nous qui est le maistre de 'La montagne d'or,' et comment peut-on fier à un estrangier inconnu des paquets, où il y pourroit avoir des lettres d'eschange, dont il est si facile d'abuser?

Je suis d'ailleurs en peine de ce que vous vous trouvez à Rome dans la saison où chacun a accoustumé de la quitter. Je ne sçay avec quelles gens vous vous advisez, mais tout cela est assez mal arraisonné à mon advis, quoyqu'en effect, n'ayant jamais passé si avant en Italie, je ne suis guère instruit des précautions dont il importe d'y user. Seulement ay-je ouy dire, que ces mois-icy sont dangereux à Rome.

Je ne veux pas improuver tout à fait les raisons que vous m'avez alléguées pour justifier ceste courvée. Mais je seray tousjours d'avis que plus vous l'abrégez, et mieux il vaudra, ne voyant pas quel sera ce grand retour que vous en rapporterez pour une despense considérable, et qui, peut-estre, n'est pas vostre fait. En somme ce sera la langue, qu'il fait bon sçavoir. Mais moy et mes enfans l'avons apprise pour rien et sans bouger de chez nous, et croyons en sçavoir ce qui nous faut. Pour le plaisir de voyager je ne sçaurais vous l'envier, mais, après vous estre établi icy dans de beaux commencemens d'une profession honorable, ceste saillie n'a guère pleu à pas un de vos amis, et je vous laisse | 338 | penser si Son Altesse se pourroit fort plaie à entendre que son advocat s'est allé promener en Italie, sans dire mot, et si c'est le moyen de rentrer en cest employ au retour. Vous estiez dans un chemin, que tous les gens d'honneur ont approuvé, et de gayeté de cœur vous avez tourné le dos à tout, sous prétexte de je ne sçay quelle indisposition, à la guérison de la quelle, en tout cas, vous pouviez mieux entendre icy et avec plus de seurté que loin de chez vous et de vostres, où une maladie vous surprenant tout de bon. Voyez où vous en seriez.

1. Naam geadresseerde autograaf.

Or j'espère que le bon Dieu vous garentira, et vous ramènera en parfaite santé, pour vous appliquer non pas tant *ad jucundum* qu'*ad honestum et utile*, comme a tousjours fait vostre bon père, qui en effect a voyagé aussi, et loin, et longtemps; mais le *jucundum* et l'*honestum* et l'*utile* s'y rencontroyent ensemble. Sans cela, les voyages sont que le fait de gens opulens et largement à leur aise. Ce qui ne s'estant pas trouvé en moy en ma jeunesse, il m'a esté bien forcé de m'en passer, et encor voyez vous à quoy je ²suis parvenu, en apprenant dans la patrie ce que les riches peuvent aller chercher de hors.

Vostre voyage de Naples ne peut guères durer; on n'y fait pas d'ordinaire grand séjour ainsi. En revenant vers Venise, où aussi on peut tout veoir en peu de sepmaines, comme j'ay fait, vous vous trouverez sur le chemin du logis. Je pense n'avoir que faire de vous exhorter à bien observer tout ce que'on y a de remarquable par tout. Ce doit estre vostre dessein, et je m'assure que c'est vostre autre, pour ne revenir pas si despourveu de connoissance, comme je | 339 | voy que font quantité de jeunes gens, qui ont esté plus soigneux de s'informer des bons vins d'Italie que des gouvernemens des états et des interests des Princes.

Si ³au retour à Rome vous voulez prendre la peine d'employer quelque homme entendu à m'achepter une demie-douzaine de pacquets de cordes fines de luth, la moitié blanches et la moitié bleues ou *pavonazze*, vous me ferez plaisir et serez remboursé promptement. Je croy que le paquet par delà revient à quelques 40 ou 50 sols de nostre argent. Je serois content de payer au double, si on vouloit permettre qu'un expert les pust choisir sur le mestier, et avant qu'elles soyent formées en pacquets pour n'estre pas sujet à en avoir des fausses. Je sçay que des curieux en ont usé ainsi et souhaiterois fort de pouvoir faire de mesme. Il vault la peine d'essayer, s'il y a moyen d'y parvenir.

Je ne sçay si vous avés occasion d'approcher la Reine de Suède. Je crois qu'elle ne haït pas l'abord des gens de nostre país, en parlant la langue comme sa naturelle. Si vous vous declariez mon nepveu, peut-estre se souviendroit-elle encor de moy, qui possède, comme vous sçavez, son portrait du don de Sa Majesté. Elle vous dira bien si elle a encor dessein de veoir la Hollande, comme icy on en parle parfois.

Surtout je souhaite que vous vous informiez de nostre *Signora* Anna Bergerotti, que vous avez connu[e] à Paris. Elle est mariée à quelque marquis, à ce qu'on dit Dieu sçait de quel gros marquisat il est souverain. Ne manquez pas, s'il vous plaist, de la chercher pour luy faire mes baisemains et sçavoir bien exactement en quel estat elle est, et s'il | 340 | y aura moyen d'entretenir encor avec elle quelque correspondance par lettres. Cela me viendroit à point pour quelque commerce musical dont j'ay besoin en ce país-là.

Adieu, Monsieur mon cher nepveu, et recevez tout ce que je vous remonstre comme d'un oncle qui ne vise qu'à vostre bien et se pourroit bien passer de ceste peine, s'il ne chérissoit, comme il fera tousjours, vos interests. Le bon Dieu vous guide en tout et partout. Je n'ay que faire de signer; vous connoissez ma main et cœur, j'espère.

Vertaling

Aan mijn neef de Wilhem, te Rome.

Den Haag, 10 juli 1670.

U bent op te grote afstand, waarde neef, om ons zo'n onzeker adres te geven waar wij u kunnen bereiken met onze nieuwtjes. Uithangborden van herbergen zijn daarvoor in het geheel niet geschikt; men dient een kantoor van betrouwbare kooplui te vinden als postadres. Hoe weten wij wie de baas is van 'De Gouden Berg,' en hoe kan men pakketten toevertrouwen aan onbekende vreemden, wanneer daarin wisselbrieven kunnen zitten, waarvan gemakkelijk misbruik kan worden gemaakt?

Ik maak mij er eveneens zorgen over dat u zich te Rome bevindt tijdens het seizoen waarin iedereen gewoon is de stad te verlaten. Ik weet niet welke mensen u dat hebben aangeraden, maar dat is naar mijn mening een slecht advies geweest, hoewel ik zelf, aangezien ik nooit zo diep in Italië ben geweest,

2. <sius>.

3. Jonckbloet: <au retour> ontbreekt.

nauwelijks op de hoogte ben van de voorzorgsmaatregelen die men moet nemen. Alleen heb ik horen zeggen dat deze maanden in Rome gevaarlijk zijn.

Ik wil niet helemaal de redenen afkeuren die u hebt aangevoerd om deze twijfelachtige reis te rechtvaardigen. Maar ik zal altijd van mening zijn dat hoe korter u die houdt, hoe beter, aangezien ik niet zie wat het grote voordeel zou zijn dat u er kunt behalen tegenover zo aanzienlijke uitgaven, en dat misschien niet uw zaak is. Uiteindelijk zal het de taal zijn, die het goed is te kennen. Maar ikzelf en mijn kinderen hebben die gratis geleerd en zonder van huis te gaan, en wij geloven ervan te kennen wat nodig is. Wat betreft het reisplezier zou ik niet weten hoe u dat te benijden, maar, nadat u hier een goed begin had gemaakt met een eerbaar beroep, is deze stap aan geen van uw vrienden bevallen, en ik laat het aan u over om te bedenken of Zijne ⁴Hoogheid blij was te horen dat zijn advocaat zonder iets te zeggen op reis is gegaan naar Italië, en of dit het middel is om bij terugkomst weer bij hem in dienst te treden. U was op een weg die alle lieden van stand goedkeurden, en met blij gemoed heeft u alles de rug toegekeerd, onder het voorwendsel van een of andere ongesteldheid, voor de genezing waarvan u overigens hier altijd beter af zou zijn en met meer zekerheid dan ver weg van uw thuis en de uwen, als een ziekte u werkelijk overvalt. Bedenk hoe er u dan aan toe zult zijn.

Welnu, ik bid God dat hij u behoede en u in uw volle gezondheid terugbrengt opdat u zich niet zozeer [↳]op het aangename[↳] kunt richten als wel [↳]op het eerbare en het nuttige,[↳] zoals ook uw goede vader altijd heeft gedaan, die inderdaad ook heeft gereisd, en ver, en lang; maar het [↳]aangename,[↳] het [↳]eerbare[↳] en het [↳]nuttige[↳] gingen altijd samen. Zonder dat is het reizen slechts zaak van rijke en welgestelde mensen. Aangezien ik dat tijdens mijn jeugd voor mij niet opging, was ik gedwongen die vorm van reizen aan mij te laten voorbijgaan, en toch kunt u zien hoever ik het heb gebracht door in het eigen land te leren wat de rijken daarbuiten kunnen gaan zoeken.

Uw reis naar Napels kan niet lang duren; men verblijft daar gewoonlijk niet zo lang. Als u terugkeert naar Venetië, waar men ook alles kan zien in enkele weken, zoals ik heb gedaan, zult u zich op weg naar huis bevinden. Ik denk dat ik niets anders hoeft te doen dan u aan te sporen alles goed te bekijken wat er overal aan opmerkelijks is. Dat moet uw [eerste] bedoeling zijn, en ik ben er zeker van dat het uw tweede bedoeling is om niet zo gespeend van kennis terug te keren als de vele jonge mensen die er meer op uit zijn om zich te informeren over de goede wijnen van Italië dan over de regeringsvorm van de staten en de belangen van de vorsten.

Als u bij uw terugkeer in Rome de moeite zou willen nemen via een of andere deskundige voor mij een half dozijn pakjes goede snaren voor de luit te kopen (de helft witte en de helft blauwe of *pavonazze* [=pauwblauwe]), dan zou u mij een groot plezier doen en ik zal u alles direct vergoeden. Ik geloof dat een pakket daar komt op ongeveer 40 of 50 stuivers in ons geld. Ik zou u graag het dubbele willen betalen als men zou toestaan dat een deskundige ze in de werkplaats zou kunnen uitkiezen voordat ze in de pakjes gaan, om te voorkomen dat er slechte bij zitten. Ik weet dat sommige slimme mensen die methode hebben toegepast en zou wensen het zelf zo te kunnen doen. Het is de moeite waard het te proberen, als er een kans van slagen is.

Ik weet niet of u gelegenheid zult hebben de koningin [Christina] van Zweden te benaderen. Ik meen dat zij er geen hekel aan heeft wanneer lieden uit ons land hun opwachting maken, aangezien zij de taal spreekt alsof het haar moedertaal is. Wanneer u zegt mijn neef te zijn, zal ze zich mij wellicht nog herinneren, ik die, zoals u weet, haar portret bezit, mij geschonken door Hare ⁵Majesteit. Zij zal u ook wel zeggen of het nog in haar voornemen ligt Holland te bezoeken, zoals men hier af en toe zegt.

Bovenal wens ik dat u informeert naar [↳]mevrouw[↳] Anna Bergerotti, die u uit Parijs kent. Zij is met een of andere markies getrouwd, van wie men zegt dat God weet van welk enorm markizaat hij de heerser is. Laat niet na, alstublieft, haar op te zoeken, teneinde haar namens mij de hand te kussen en zeer precies te weten te komen hoe het met haar is, en of het mogelijk is weer in briefwisseling met haar te treden Dat zou

4. Willem III.

5. Christina van Zweden.

mij goed van pas komen voor een muzikale uitwisseling, waaraan ik met betrekking tot dat ⁶land behoefte heb.

Vaarwel, dierbare neef, en ontvang alles wat ik u onder ogen breng als afkomstig van een oom die het beste met u voor heeft, en zich makkelijk genoeg die moeite zou kunnen besparen, als hij niet, zoals altijd, hart had voor uw belangen. De goede God leide u in alles en overal. Ik hoef slechts te tekenen; u kent mijn hand en hart, naar ik hoop.

SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (DEN HAAG)]
3 SEPTEMBER 1670
6767

Samenvatting: Chièze vertelt Huygens over zijn enigszins uitgelopen verblijf in Orange. Hij informeert of hij de snaren uit Lyon al ontvangen heeft.

Chièze schreef op dezelfde dag aan Lodewijk Huygens (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34, map Chièze aan Lodewijk Huygens, nr. 85.) Door Huygens ontvangen op 27 september 1670. Zijn antwoord van 2 oktober 1670 is verloren gegaan.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6767, p. 267: samenvatting.

Namen: Philips Doublet; Constantijn Huygens jr.; Christiaan Huygens; Lodewijk Huygens; Christiaan Romph; Vlacq; Willem III.

Plaatsen: Avignon; Lyon; Madrid; Orange; Provence; Rhône.

Glossarium: corde (snaar).

Transcriptie

¹Madrid, le 3e Septembre 1670.

J'ay fait une station un peu longue à Orange pour pouvoir faire icy sans regret autant de quaresmes qu'en requiera le service de Son Altesse. Tout mon desplaisir c'est que, n'ayant pas préparé *Don Luis* à un si long séjour dans la Province, j'y ay esté privé des nouvelles de la santé de l'illustre *Don Christian* et je ne sçay que croire de n'en avoir point trouvé icy contre la prière que je luy avois faite, mais on dit par proverbe que 'point de nouvelles, bonnes nouvelles.' Je prie Dieu de tout mon cœur que cella soit vray en ce cas, et que vous ayez la consolation de recevoir ces chers enfans auprès de vous.

Je ne vous entretiens pas, Monsieur, ny de mon voyage ny de mes occupations | c | depuis mon arrivée en cette cour, le premier n'ayant point eu d'avantures qui puissent vous divertir, que des mauvais gistes et de meschans chemins, et le second estant amplemant contenu dans le journal que j'envoye à Son Altesse. S'il n'est pas dans l'ordre et la mesure qu'il faut, ayez, s'il vous plaît, la bonté de le corriger et de m'en dire vostre avis.

Cette longue escriture et diverses copies qui m'ont accablé dans ce dernier jour m'ampeschent d'escrire à Messieurs de Zelem et de St. Annelant. Ce sera pour l'ordinaire prochain.

Je ne sçay si vous avez receu, Monsieur, le petit paquet de cordes de Lyon que j'adressay pour vous à Monsieur Romph, qui ne m'en dit rien, ou s'il a péry suivant la destinée de mes commissions.

Vous ririez si je vous disois que, le mesme jour que je fis partir d'Orange | b | une quaisse eau de la Reyne d'Ongrie adrescée à Monsieur de Mogerril, l'interdiction des marchandises d'Avignon fut fulminée de par Sa Majesté, en sorte que ladite caisse fut arrivée sur le Rosne au grand estonnement du jeune Monsieur Vlacq, qui en estoit le conducteur, et faillit à estre confisquée et pour une dernière *ojeriza de los encantadores que me perseguen*.

Voicy du papier qui boit, et je n'ay pas le tems de rescrire cette lettre qui vous fera connoistre obscurément que je suis et seray par tout le monde avec un esgal respecte et un attachement inviolable de *Su Merced*,

el criado mas rendido
Chièze.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R 27 Septembri 70>.

Vertaling

Madrid, 3 september 1670.

Ik heb een wat lang verblijf in Orange gehad, zodat ik mij hier zonder spijt zoveel geneugten kan ontzeggen als de dienst van Zijne Hoogheid verlangt. Heel mijn ongenoegen bestaat erin dat ik, omdat ik de heer Lodewijk [Huygens] niet heb voorbereid op een zo lang verblijf in de Provence, verstoken ben gebleven van nieuws betreffende de gezondheid van de illustere ¹heer Christiaan¹ [Huygens], en ik tot mijn spijt ook hier in het geheel niets daarover heb gevonden, ondanks het verzoek dat ik hem had gedaan, maar het spreekwoord zegt: ‘Geen nieuws, goed nieuws.’ Ik smeed God met heel mijn hart dat zulks in dit geval waar moge zijn en dat u de troost moge hebben deze dierbare kinderen bij u te ontvangen.

Ik zal u niet bezighouden, mijnheer, met mijn reis noch met mijn beslommeringen sedert mijn aankomst aan dit hof; de eerste had in het geheel geen belevenissen die u zouden kunnen vermaken, alleen slechte logeergelegenheden en ondeugdelijke wegen, en de laatste zijn volledig opgenomen in het verslag dat ik aan Zijne Hoogheid zal zenden. Als dit niet in de vereiste orde en vorm mocht zijn, weest u dan alstublieft zo goed het te verbeteren en mij uw mening erover te laten weten.

Dit lange schrijven en diverse kopieën, waarmee ik in de laatste dagen was belast, verhinderen mij te schrijven aan de ²heer van Zeelhem, en de ³heer van St. Annaland. Dat gebeurt met de volgende reguliere postzending.

Ik weet niet, mijnheer, of u het pakje met snaren uit Lyon hebt ontvangen, dat ik voor u aan de heer [Christiaan] Romph had geadresseerd, die mij daarover niets mededeelt, of dat het verloren is gegaan conform het noodlot van mijn opdrachten.

U zou lachen als ik u vertelde dat op dezelfde dag waarop ik uit Orange een kist met water van de koningin van Hongarije geadresseerd aan de ⁴heer van Mogerill liet verzenden, het verbod werd afgekondigd door Zijne ⁵Majesteit op goederen uit Avignon, zodat tot grote verbazing van de jonge heer Vlacq, die de begeleider ervan was, toen de genoemde kist over de Rhône was aangekomen, deze bijna in beslag werd genomen als een laatste ¹poets van de tovenaars die mij achtervolgen.¹

Dit papier vloeit, maar ik heb geen tijd voor het herschrijven van deze brief die u onduidelijk laat weten dat ik ben en overal ter wereld zal zijn, met evenveel eerbied en onverbrekelijke afhankelijkheid, ¹uw

onderdanige dienaar¹
[Sébastien] Chièze.

2. Constantijn Huygens jr.
3. Philips Doublet.
4. Philips Doublet.
5. Lodewijk XIV.

SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (LONDEN)]
12 NOVEMBER 1670
6771

Antwoord op een verloren gegane brief van Huygens.

Samenvatting: Chièze hoopt dat Huygens in Londen steun zal verkrijgen voor loskrijgen van de Spaanse schulden.

Chièze schreef opnieuw op 26 november (6772) en 10 december 1670 (6773). De onderhavige brief is door Huygens beantwoord op 10 december 1670 (6774).

Datering: Huygens' antwoord van 10 december spreekt over 14 november als datering van de onderhavige brief.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21cm, abc | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6771, pp. 268-269: volledig.

Namen: Henry Bennet (graaf van Arlington); Pierre de Bonzy; Gaspar de Bracamonte y Gusman (graaf van Peñeranda); William Godolphin; Christiaan Huygens; Karel II (koning van Engeland); Marguerite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Maria Anna van Oostenrijk (koningin-moeder van Spanje); Don Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz (graaf van Molina); Willem III.

Plaatsen: Engeland; Europa; Pyreneëen.

Transcriptie

À Madrit, le 12 Novembre 1670.

Dans la confiance que cette lettre vous trouvera heureusement arrivé à Londres, vous voulez bien, Monsieur, qu'elle vous tesmoigne la joye que j'en ay, aussy bien que la ferme foy où je suis que la présence de Son Altesse et la vostre à la cour d'Angleterre opéreront beaucoup à faire rentrer dans ses coffres *fugitivum illud aurum*. Je ne doute pas mesmes qu'elles n'influence jusques icy, où Sa Majesté Britannique est considérée comme pouvant faire tomber la balance de l'Europe du costé où elle voudra, et par conséquence que Son Altesse d'Orange, estant dans ses bonnes graces, on en doit mesnager l'amitié, et la mériter. On en avoit très peu pris de soin jusques icy, que quelques instances que Monsieur de Godolfin et moy ayons faites. Le Conseil d'Estat ne m'a point encores nommé de Commissaire. On me fait espérer que ce sera demain qu'on verra mon mémorial, aussy bien que celluy que j'ay présenté ces jours pascez, pour que Sa Majesté face surseoir aux exécutions de Madame la Comtesse d'Isenguien. Il ne s'y perd moins de tems de mon costé. Monsieur de Godolfin agit aussy lorsque je l'en prie, et pour l'y animer d'avantage. Si Son Altesse vouloit luy escrire de nouveau |b| comme par forme de remercement, cella ne pourroit faire que du bien, de mesme que d'en parler sérieusement à Monsieur le Comte de Molina, lequel aura ordre particulier sans doute de cette couronne de complimenter Son Altesse.

Je proffite, Monsieur, de voz bons avis dont je vous rens graces, et rétranche de mon journal toutes les superfluitez dont j'avois creu le destail nécessaire dans les commencemenz pour faire voir *quod vacuum nullum tempus mihi dem*, et affin que ¹la lenteur des ministres de cette cour ne fut pas imputée à ma négligence. Je suis à tous momens à leurs trousses et tout le monde s'estonne que je trouve estrange qu'on m'ayt laissé près de trois mois sans responce, là où Monsieur l'Ambassadeur de France m'a dit qu'on en fut plus de six à luy donner un commissaire. J'espère que Monsieur le Comte de Peñeranda sera le mien, quoyqu'il face la mine de s'en deffendre. Il fait de grandes démonstrations de vouloir servir Son Altesse, et entre fort dans l'expédient de faire prendre à la charge de Sa Majesté la debte de Madame la Comte d'Isenguien. |c|

En tout cas il n'y aura point de mal, Monsieur, de prier Monsieur le Milord d'Arlington d'escrire de nouveau à Monsieur le Chévallier de Godolfin, affin que, monstrant icy ceste lettre aux Ministres, elles les

1. <les lenteurs>.

oblige de se presser d'avantage en l'affaire de Son Altesse. C'est une pitié de voir leur lenteur, aussy bien dans leurs affaires propres que dans celles d'autrui, et combien peu ils paroissent s'esmouvoir pour tout ce qui se pasce au delà des Pirenées.

Je suis ravy, Monsieur, qu'avant partir vous ayez peu jouyr du retour et de la convalescence de *Don Cristiano*, pour la conservation duquel tout le monde doit faire de vœux.

Je n'escris pas à Son Altesse, n'ayant rien d'affirmatif à luy faire sçavoir. J'espère enfin que ce sera pour l'ordinaire prochain, si l'on me tient parole, et suis

vostre très obbéissant serviteur
Chièze.

Vertaling

Madrid, 12 november 1670.

In het vertrouwen dat deze brief u veilig in Londen gearriveerd zal aantreffen, moge u zien, mijnheer, dat deze getuigt van mijn vreugde daarover, alsook van mijn vaste overtuiging dat de aanwezigheid van Zijne ²Hoogheid en van u aan het Engelse hof veel zal bijdragen om ¹dat voortvluchtige goud¹ weer in ³zijn kisten te krijgen. Ik twijfel er zelfs niet aan dat die invloed tot hier reikt, waar de ⁴koning van Engeland wordt gezien als iemand die het evenwicht van Europa kan verstoren ten gunste van wie hij wil, en dat men dientengevolge de vriendschap van Zijne Hoogheid van Oranje, die bij hem in de gunst staat, moet verwerven en verdienen. Men heeft hier tot heden erg weinig zorg besteed aan de paar verzoeken die de heer [William] Godolphin en ik hebben ingediend. De Raad van State heeft nog niet eens een zaakgelastigde voor mij benoemd. Men laat mij in de hoop dat men morgen mijn memorandum zal behandelen, evenals dat wat ik enkele dagen geleden heb ingediend, [met de strekking] dat Hare ⁵Majesteit uitstel moge geven bij de tenuitvoerlegging aangaande mevrouw de ⁶gravin van Isenghien. Er gaat bij mij minder tijd verloren. De heer Godolphin handelt ook als ik hem daarom vraag, en om hem nog meer aan te sporen: als Zijne Hoogheid hem weer zou willen schrijven bij wijze van dankzegging, zou dat alleen maar goed kunnen doen, evenzeer als er ernstig over spreken met mijnheer de ⁷graaf van Molina, die zonder twijfel dan een speciale opdracht van deze kroon zal krijgen om Zijne Hoogheid te complimenteren.

Ik doe mij voordeel, mijnheer, met uw goede raad, waarvoor ik u dank, en ik zal uit mijn verslagen alle overbodigheden schrappen, waarvan ik meende dat de details aanvankelijk nodig waren om te tonen ¹dat ik absoluut geen tijd verspil,¹ en dat de traagheid van de ministers van dit hof niet aan nalatigheid van mij was te wijten. Ik zit hen voortdurend achter de voddën, en iedereen verbaast zich erover dat ik het vreemd vind dat ik na bijna drie maanden nog geen antwoord heb gehad, terwijl de Franse ⁸ambassadeur mij heeft gezegd dat het bij hem meer dan zes [maanden] duurde om hem een zaakgelastigde toe te wijzen. Ik hoop dat de mijnheer de ⁹graaf van Peñeranda aan mij zal worden toegewezen, hoewel hij het doet voorkomen alsof hij dat niet wil. Hij geeft met veel vertoon aan Zijne Hoogheid te willen dienen, en is druk bezig de schuld aan mevrouw de gravin van Isenghien ten laste van Hare Majesteit te doen brengen.

In ieder geval zou het geen kwaad kunnen, mijnheer, te vragen of mijnheer de ¹⁰graaf van Arlington opnieuw aan mijnheer de ridder Godolphin schrijft, zodat deze brief, wanneer hij die hier aan de ministers toont, hen zou dwingen meer spoed te maken met de zaak van Zijne Hoogheid. Het is treurig om hun

2. Willem III.

3. Die van Willem III.

4. Karel II.

5. Maria Anna van Oostenrijk, koningin-moeder.

6. Marguerite-Isabelle de Mérode.

7. Don Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz (graaf van Molina).

8. Pierre de Bonzy.

9. Gaspar de Bracamonte y Gusman.

10. Henry Bennet.

traagheid te zien, zowel in hun eigen zaken, als in die van anderen, en hoe weinig zij zich bekommeren om wat zich ten noorden van de Pyreneëen afspeelt.

Ik ben verheugd, mijnheer, dat u voor uw vertrek nog even heeft kunnen genieten van de terugkeer en het herstel van ^Lde heer Christiaan^J [Huygens], voor wiens behoud iedereen moet bidden.

Ik schrijf niet aan Zijne Hoogheid, aangezien ik niets zekers heb om hem mede te delen. Ik hoop tenslotte dat dat bij de volgende zending wel zo zal zijn, wanneer men hier woord houdt, en ben

uw gehoorzame dienaar,
[Sébastien] Chièze.

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (LONDEN)]
26 NOVEMBER 1670
6772

Antwoord op Huygens' brief van 2 oktober 1670 (verloren). Vervolg op Chièzes brief van 12 november 1670 (6771).

Samenvatting: Chièze licht Huygens in over de procedurele gang van zaken betreffende een eventueel memorandum aan de koningin. Tevens bespreekt hij de houding van de verschillende betrokkenen. Hij wil Willem III's aanwezigheid in Londen benutten om de Spaanse kroon tot toegeeflijkheid te brengen.

Bijlage: pakket voor Willem III.

Chièze schreef opnieuw op 10 december 1670 (6773).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (twee dubbelvellen, 15x21cm, abcd, efgh | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6772, pp. 269-271: volledig.

Namen: Hieronymus van Beverningh; Henry II van Bourbon (prins van Condé); Gaspar de Bracamonte y Gusman (graaf van Peñeranda); Philips Lodewijk, graaf van Egmond; William Godolphin; Jean Hérault (heer van Gourville); Karel II (koning van Engeland); Karel II (koning van Spanje); Diego de la Torre; Emanuel de Lira; Lodewijk XIII; Marguerite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz (graaf van Molina); Maria Anna van Oostenrijk; Philips IV.

Plaatsen: Brabant; Franche-Comté; Lage Landen.

Transcriptie

À Madrid, le 26 Novembre 1670.

Je receus vostre lettre du 2 Octobre avec la joye et la reconnaissance que je dois, Monsieur, et defferant à voz sages advis, je n'envoy point d'extrait de mon journal (que, pour justiffier ma conduite, je ne puis m'empescher de remplir de minutez), me contentant présentement d'escrire en substance l'estat des choses. Vous verrez ce qui se passe dans la lettre que j'escris à Son Altesse et l'espérance prochaine où je suis qu'enfin la Reyne me donnera un Commissaire. Je crois que c'est pour seconder l'humeur de la nation et tenir toutes les affaires en longueur, plustost que pour les terminer avec plus de succez, qu'on a inventé icy les divers degrez par ¹où il faut passer. Quant un mémorial est présenté à la Reyne, elle le renvoye par décret auquel des conseilz elle trouve à propos. Ce conseil fait une consulte sur l'affaire propocée à pas lentz, et quant il plait au secrétaires d'iceluy de produire le mémorial, à quoy il ne faut pas une petite sollicitation et faveur. Après cella son | b | mémorial remonte à la Reyne, passant par le Conseil Suprême de la Jointe sur l'adviz duquel Sa Majesté forme son décret.

Ce mémorial redescend au conseil où il avoit esté renvoyé, et ensuite l'on fait la publication du décret. Il m'a fallu essayer les longueurs de ce premier, et, sous prétexte qu'il manquoit de papiers qu'il falloit tirer des archives pour l'intelligence de mon affaire, qu'il y avoit d'autres matières pressantes sur le tapis, Monsieur *Don* Diego de la Torre, Secrétaire d'Estat m'a tenu deux mois, et je serois encor en ses mains, si la nouvelle ²des exécutions que fait Madame la Comtesse d'Isenguien ne m'eut donné lieu de présenter un second mémorial à la Reyne, pour la sollicitation duquel j'ay fait intervenir puissamment Monsieur de Godolfin. Le Conseil d'Estat a donné sa consulte sur l'un et sur l'autre la semaine passée. Cette consulte est maintenant à la Jointe et sans la célèbre feste de taureaux, qu'on prépare pour demain, j'aurois desjà mon décret. Je crains qu'il soit peu favorable | c | au regard de Madame d'Isenguien, ces Ministres icy n'osant pas empescher le cours de la justice, à ce qu'ils prétextent, comme faisoit par sa souveraine autorité et volonté le feu Roy, quoyqu'ils assurent que jamais il n'y a eu d'ordre formel de feu Sa Majesté pour

1. <un où>. Worp <où>.

2. <der>.

arrester lesdites exécutions, mais seulement des ordres aux gouverneurs des Pays-Bas de procurer envers Madame d'Insenguien que lesdites exécutions fussent surceues. Sur cette crainte je priay Monsieur de Godolfin, grand amy de Monsieur le Comte de Peñeranda, sur les advis duquel la plupart des affaires se reiglent, de solliciter pressamment ledite Comte, ce qu'il trouva à propos de faire par escrit, affin de rendre plus publique la recommandation du Roy son maistre.

Vous verrez copie de la lettre dans mon paquet pour Son Altesse. Je ne sçay si dans le Conseil de la Jointe cette raison d'estat prévaudra, mais j'espère en tout cas qu'on m'aura |d| nommé un Commissaire, auquel pouvant m'adresser à toute heure, je pourray mieux faire valoir l'interest de Son Altesse, et Monsieur de Godolphin l'intervention du Roy son maistre. Nous aurons besoin du secours de Monsieur l'Ambassadeur d'Hollande, qu'on dit estre en chemin, et qui ira de bonne foy, à ce que j'espère. Mais avant cella et sur toutes choses, comme je pris la liberté de vous marquer par ma précédente, il sera nécessaire de ne laisser pas échapper la conjuncture présente et se prévaloir de la présence de Son Altesse à Londres et de son crédit auprès de Sa Majesté Brittanique, pour faire agir le Comte de Molina pressamment, affin que les affaires de Son Altesse se puissent reigler icy dans le tems qu'on espère qu'il pourra rendre des bons offices à cette couronne. Car sans cette considération, assurez-vous, Monsieur, que ces gens icy ne feront jamais rien. C'est la peur qui les a obligé de trouver de l'argent pour Monsieur le Prince de Condé, |e| dans la pensée que le Roy de France, qu'on croit chercher noise, pourroit luy permettre de faire quelques courses pour son interest dans la France-Comté, voisine du gouvernement dudit Prince, outre que, à ce que chascun assure, Gourville a versé par avance des grandes sommes. Je m'ayde de mon costé du premier motif, et je n'ay pas manqué de dire clairement et faire appréhender que Son Altesse, après avoir tenté inutilement les voyes de la prière et de la sousmission, ne recourut à celles que les diligences de ses tuteurs luy avoyent ouvertes et dont il n'avoit surceu la poursuite que par respect pour Sa Majesté. Et pendant mon envoie *Don Diego* de la Torre me respondit qu'il n'en faudroit pas venir à cella, mais que toute la difficulté consisteroit à trouver des moyens recevables. Que le Comte d'Egmont, ayant aussy de grandes prétentions auprez |f| Messieurs les Estatz et en vertu du mesme traité de Munster, sans qu'on l'ay eut donné satisfaction jusques'icy, pourroit bien recourir aux mesmes moyens, mais que la bonne intelligence entre les potentatz ne les permettoit pas facilement. Je luy repliquay que Son Altesse, ayant pour garanti les ecclésiastiques et prélatz de Brabant, pourroit exercer des représailles sur leur biens sans que personne le trouvat estrange, ny que cella deut attirer une rupture.

Enfin, Monsieur, je n'oublie rien à faire ny à dire, mais ces Messieurs icy ont bonnes oreilles. Monsieur de Godolfin s'anime beaucoup de son costé et je crois qu'un petit remerciement de la part de Son Altesse seroit de grande efficace, et toute l'importance git, ainsy que j'ay desjà dit, à se prévaloir promptement de la conjuncture présente pour que, s'il se peut, le Roy d'Angleterre en face absolument son affaire, et que Messieurs les Estatz |g| facent la mesme choce. Je me persuade que Monsieur de Beverning viendra bien muny d'instructions pour cella. Je l'attens avec une extrême impatience et dans le dessein de cultiver sa bonne volonté par toute sorte de respectz et de services.

Il y doit avoir demain une grande feste de taureaux, accompagnée de *juego de cañas*, que ce peuple, qui ne crie jamais que *panem et circenses*, n'avoit pas veu depuis treize ans. Le Roy mesme en est si passionné qu'on eut une peine extrême de le resoudre à faire remettre cette feste pour deux jours, à cause que Dimanche et Lundy il pleut à verse, Sa Majesté disant qu'il avoit tant veu de festes seiches que *se holgaria mucho de veer las bañadas*. Monsieur le Conducteur m'a fait donner un balcon, quoyqu'il dise que cella ne s'accorde pas à mon caractère, |h| Monsieur de Gourville ayant esté refusé par le Conseil d'Estat, auquel il avoit demandé un balcon par mémorial, mais qu'il me l'a procuré par pure amitié pour moy, sans que je le doive mettre sur le compte de Son Altesse. Il est aisé à voir pourtant que toutes ces amitez ne se font qu'en veue d'obliger Son Altesse, auprès de laquelle ledit *Don Emanuel* de Lyra conducteur espère d'estre bientost, en qualité d'Envoyé Extraordinaire de cette couronne vers Messieurs les Estatz. Pardon, Monsieur, *di questa cosi lunga diceria*.

Vertaling

Madrid, 26 november 1670.

Ik ontving uw ³brief van 2 oktober met de verschuldigde vreugde en dank, mijnheer, en toegevend aan uw wijze adviezen, zal ik geen samenvattingen van mijn dagelijks verslag meer sturen, dat ik, om mijn werkwijze te verdedigen, wel moet volschrijven met details. Ik zal mij nu ermee tevreden stellen in essentie de stand van zaken mee te delen. Wat er aan de hand is kunt u zien in de ⁴brief aan Zijne ⁵Hoogheid, alsmede de hoop die ik nu koester dat de ⁶koningin mij uiteindelijk een zaakgelastigde zal toewijzen. Ik meen dat het is om de aard van het land te ondersteunen en alle zaken zo lang mogelijk te laten duren, in plaats van ze voortvarend af te sluiten, dat men hier zovele stappen in het leven heeft geroepen die men moet doorlopen. Wanneer een memorandum aan de koningin wordt aangeboden, stuurt zij het per decreet naar die raad die zij competent acht. Deze raad beraadt zich dan traag over de voorgelegde kwestie, en wanneer het de secretaris behaagt zal hij daarover een memorandum schrijven, waarvoor niet weinig verzoeken en gunsten nodig zijn. Daarna gaat dit memorandum naar de koningin, via de Hoge Raad van de Junta, op wiens advies Hare Majesteit haar decreet baseert.

Dit memorandum gaat vervolgens weer naar de raad waarheen het was gestuurd, en vervolgens maakt men het decreet openbaar. Ik heb de lange gang van het eerste [memorandum] moeten verduren, en, onder het voorwendsel dat papieren, die uit de archieven moesten komen voor een goed begrip van mijn zaak, zoek waren, [en] dat er andere dringende zaken op de agenda stonden, heeft mijnheer ^Lde heer^J Diego de la Torre, de staatssecretaris, mij twee maanden aan het lijntje gehouden, en ik zou nog steeds aan hem zijn overgeleverd wanneer het bericht van de tenuitvoerleggingen die mevrouw de ⁷gravin van Isenghien voltrekt, mij geen aanleiding zou hebben gegeven een tweede memorandum bij de koningin in te dienen, voor welk verzoek ik de krachtige tussenkomst van de heer [William] Godolphin had geregeld. De Raad van State heeft over een en ander afgelopen week zijn opinie gegeven. Deze mening ligt momenteel bij de Raad van de Junta, en zonder het beroemde stierenvechtersfeest, dat wordt voorbereid voor morgen, zou ik mijn decreet reeds hebben ontvangen. Ik vrees dat het niet erg gunstig zal zijn wat mevrouw [de gravin] van Isenghien aangaat; deze ministers zullen hier niet, naar zij voorgeven, de rechtsgang zullen durven belemmeren, zoals wijlen de ⁸koning dat deed middels zijn soevereine gezag en wil, hoewel ze verzekeren dat er nooit een formeel bevel is geweest van wijlen Zijne Majesteit om de genoemde tenuitvoerleggingen tegen te houden, maar er slechts bevelen waren aan de gouverneurs van de Spaanse Nederlanden om ervoor te zorgen dat jegens mevrouw [de gravin] van Isenghien de genoemde tenuitvoerleggingen zouden worden uitgesteld. Naar aanleiding van deze vrees heb ik de heer Godolphin, een goede vriend van mijnheer de ⁹graaf van Peñeranda, volgens wiens richtlijnen de meeste kwesties worden opgelost, verzocht nadrukkelijk bij genoemde graaf te vragen wat hij passend zou vinden om op schrift te stellen, zodat de aanbeveling van zijn meester de ¹⁰koning, beter in de openbaarheid zou komen.

U zult het afschrift van de ¹¹brief in mijn pakket voor Zijne Hoogheid aantreffen. Ik weet niet of deze gedachte in de Raad van de Junta zal prevaleren, maar ik hoop dat men mij in ieder geval een zaakgelastigde zal aanwijzen, aan wie ik, aangezien ik mij steeds tot hem kan richten, beter duidelijk zal kunnen maken wat het belang van Zijne Hoogheid is, en de heer Godolphin de tussenkomst van zijn meester de koning. Wij zullen de hulp nodig hebben van mijnheer de ¹²ambassadeur van Holland, die naar men zegt onderweg is, en

3. Huygens aan Chièze, 2 oktober 1670 (verloren).

4. Chièze aan Willem III, 26 november 1670 (verloren?).

5. Willem III.

6. Maria Anna van Oostenrijk.

7. Marguérite-Isabelle de Mérode.

8. Philips IV.

9. Gaspar de Bracamonte y Gusman.

10. Karel II, de koning van Engeland.

11. Godolphin aan Peñeranda, november 1670 (verloren?).

12. Hieronymus van Beverningh.

die, naar ik hoop, rechtschappen zal zijn. Maar vóór en boven alles is het, zoals ik in mijn vorige ¹³brief onder uw aandacht heb gebracht, noodzakelijk dat wij de huidige omstandigheden niet onbenut laten en van de aanwezigheid van Zijne Hoogheid in Londen en zijn krediet bij Zijne Majesteit de ¹⁴koning van Groot-Britannië gebruik maken, om ervoor te zorgen dat de ¹⁵graaf van Molina met volle inzet aan het werk zal gaan, opdat de zaken van Zijne Hoogheid hier kunnen worden geregeld in de tijd waarin naar valt te hopen hij deze kroon goede diensten kan bewijzen. Want zonder deze overweging, weest u daar zeker van mijnheer, zullen ze hier nooit iets ondernemen. Het was angst die hen ertoe bracht geld op te brengen voor mijnheer de ¹⁶prins van Condé, in de veronderstelling dat de ¹⁷koning van Frankrijk, van wie men denkt dat hij op onenigheid uit was, hem zou kunnen toestaan enkele veldtochten te maken voor zijn eigen belang in de Franche-Comté, dat grenst aan het gebied van genoemde prins, buiten dat, zoals door iedereen wordt verzekerd, ¹⁸Gourville vooruit al grote sommen gelds heeft gestuurd. Ik bedien mij van mijn kant van de eerste reden, en ik heb niet nagelaten duidelijk te verklaren en te doen begrijpen dat Zijne Hoogheid, na zonder resultaat de wegen van verzoek en onderworpenheid te hebben bewandeld, niet is overgegaan op die wegen die de inspanningen van zijn voogden voor hem toegankelijk hadden gemaakt en het betreden daarvan slechts had uitgesteld uit respect voor Hare ¹⁹Majesteit. Waarop mijn gezant Diego de la Torre opmerkte dat het zover niet hoefde te komen, maar dat het probleem slechts was aanvaardbare middelen te vinden. [En] dat de ²⁰graaf van Egmont, die eveneens forse aanspraken had bij de Heren Staten Generaal, op basis van hetzelfde verdrag van Munster, zonder dat men hem tot nu toe genoegdoening had gegeven, even goed tot dezelfde middelen zijn toevlucht zou kunnen nemen, maar dat de goede verstandhouding tussen machthebbers dat niet zomaar zou toestaan. Waarop ik antwoordde dat Zijne Hoogheid, met de kerkelijke autoriteiten en prelaten van Brabant als onderpand, represailles zou kunnen uitvoeren op hun bezittingen, zonder dat iemand zich daaraan zou storen, noch dat zoiets tot een breuk zou moeten leiden.

Tenslotte, mijnheer, ik vergeet niets te doen of te zeggen, maar de heren hier hebben goede oren. Mijnheer Godolphin zet zich van zijn kant goed in en ik meen dat een klein woord van dank van de kant van Zijne Hoogheid zeer doeltreffend zou zijn, en alle belang ligt erin, zoals ik reeds heb gezegd, de huidige situatie zo snel mogelijk te benutten, opdat, indien mogelijk, de koning van Engeland het beslist zal zien als zijn eigen zaak, en dat de Heren Staten [Generaal] hetzelfde doen. Ik ga er van uit dat de heer [Hieronymus] van Beverningk hierheen komt, van instructies dienaangaande voorzien. Ik wacht met zeer veel ongeduld op hem en ben van plan zijn goede wil te cultiveren door allerlei bewijzen van respect en dienstbetoon.

Morgen is er hier een groot stierenvechtersfeest, vergezeld van ^Leen steekspel,^J hetgeen de mensen hier, die altijd alleen maar om ^Lbrood en spelen^J roepen, in geen dertien jaar meer hebben kunnen zien. De ²¹koning zelf is zo hartstochtelijk liefhebber ervan, dat men hem er slechts met de grootste moeite toe kon brengen dit feest twee dagen uit te stellen, aangezien het ²²zondag en maandag pijpestelen regende, waarbij Zijne Majesteit zei dat hij al zoveel festiviteiten had meegemaakt waarbij het droog was dat ^Lhij zich er zeer op verheugde vrouwen te zien baden.^J Mijnheer mijn ²³begeleider heeft mij een balkon ter beschikking laten stellen, hoewel hij opmerkte dat dat niet in overeenstemming met mijn status was, daar de Raad van State de heer Gourville er een had geweigerd, nadat hij hun per memorandum om een balkonplaats had verzocht, maar dat hij me er een heeft verschaft uit louter vriendschappelijke gevoelens jegens mij, zonder dat ik het op de rekening van Zijne Hoogheid hoef te boeken. Het is evenwel overduidelijk dat al deze vriendelikheden toch vooral worden betoond om Zijne Hoogheid van dienst te zijn, bij wie de genoemde ^Lheer^J

13. Chièze aan Huygens, 12 november 1670 (6771).

14. Karel II, de koning van Engeland.

15. Don Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz.

16. Louis II de Bourbon??

17. Lodewijk XIII.

18. Jean Hérault, heer van Gourville.

19. Maria Anna van Oostenrijk, koningin-moeder van Spanje.

20. Philips Lodewijk van Egmont.

21. Karel II van Spanje.

22. 23 en 24 november.

23. Emanuel de Lira.

begeleider Emanuel de Lira spoedig hoopt te zijn, in de hoedanigheid van buitengewoon gezant van deze kroon bij de Heren Staten [Generaal]. Vergeeft u mij mijnheer, ^Ldat ik met een dergelijke lengte heb gesproken.^L

[SÉBASTIEN CHIÈZE] (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (LONDEN)]
10 DECEMBER 1670
6773

Vervolg op Chièze's brief van 26 november 1670 (6772).

Samenvatting: Chièze zal een nieuw memorandum aanbieden, waarvan hij Huygens een kopie stuurt. Hij geeft een overzicht van de te verwachten stellingname van de betrokken partijen.

Bijlage: Chièze aan Maria Anna van Oostenrijk, [december 1670] (Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34).

Chièze schreef opnieuw op 24 december 1670 (6777). Door Huygens te Londen ontvangen op 12 januari 1671. Huygens' antwoord van 15 januari 1671 is verloren gegaan (zie Chièze aan Huygens, 18 februari 1671 [6786]).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21 cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6773, pp. 271-272: volledig.

Namen: Hieronymus van Beverningh; Gaspar de Bracamonte y Gusman (graaf van Peñeranda); William Godolphin; Karel II (koning van Engeland); Diego de la Torre; Marguérite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Maria Anna van Oostenrijk; Gaspar de Teves y Tello de Guzmán (markies van La Fuente).

Plaatsen: Frankrijk; Spanje.

Transcriptie

¹À Madrit, le 10 Décembre 1670.

J'avois appris avant l'arrivée du courrier celle de Son Altesse Sérénissime à Londres par des avis que Monsieur de Godolphin en avoit receus par une voye extraordinaire. Vous y aurez sans doute receu ma lettre de l'ordinaire dernier, après le despart duquel *Don* Diego de la Torre, Secrétaire d'Estat, me fit sçavoir que la Reyne m'avoit donné pour commissaire Monsieur le Marquis de la Fuente, que vous avez connu Ambassadeur en France, et qu'elle m'avoit remis aussy à luy, au regard de l'affaire particulière de Madame d'Isenguien. Je pense vous avoir marqué que, presentant que la consulte du Conseil d'Estat seroit contraire à cette demande, j'engageay Monsieur de Godolphin à paroistre par escrit, et cette intervention, ne pouvant pas opérer d'abord un ordre de Sa Majesté contraire à ladite consulte, a fait du moins prendre à Sa Majesté | b | une voye d'interlocutoire, et suivant que Monsieur le Marquis de la Fuente nous en a parlé, à Monsieur de Godolphin et à moy, il est à croire que Son Altesse Sérénissime obtiendra un nouvel ordre de surceoy desdites exécutions.

Il ne se peut pas dire avec combien de zèle et de vigueur ledit Sieur de Godolphin a fait valoir le nom et l'intercession du Roy son maistre pour les interetz de Son Altesse, et, si Monsieur de Beverning appuye aussy puissamment ma sollicitation, je m'assure que Son Altesse aura contentement en moins de tems que ces Messieurs icy n'auroient désiré. Je tiens ascez de près Monsieur le Marquis de la Fuente, et j'espère que la semaine prochaine nous entrerons en matière après qu'on m'aura satisfait sur le préliminaire de Madame d'Isenguien.

J'ay drescé un nouveau mémorial pour | c | cella, duquel vous trouverez copie cy-jointe. Tous les ministres et surtout Monsieur le Comte de Peñeranda se deffendent fort sur ce qu'ils disent que Sa Majesté ne peut pas arrester légitimement le cours de la justice ordinaire, mais le Commissaire tesmoigne que la Reyne defférera en cella à la raison d'estat, et à la prière de Sa Majesté Britannique.

Touchant l'affaire générale, Monsieur le Marquis de la Fuente voudroit m'insinuer à luy faire des propositions sur des moyens pour le payement, mais je luy ay tesmoigné qu'il falloit avant cella liquider la debte et c'est par où il est absolument nécessaire de commencer.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Londres, 12 Janvier 1671>.

Enfin, Monsieur, les conjonctures du dehors sont bonnes quoyque, celle du dedans soit très mauvais, l'Espagne n'ayant jamais esté plus | d | espuicée d'argent, mais comme Son Altesse peut beaucoup auprès des seules puissances, en qui cette couronne espère, il est à croire que cette monarchie, estant prescée, faira quelque effort pour sa satisfaction.

J'attens Monsieur de Beverningh avec une extrême impatience, apprenant qu'il est très-affectionné aux interetz de Son Altesse et résolu de bien appuyer ses prétentions.

Vertaling

Madrid, 10 december 1670.

Ik had reeds voor de aankomst van de post gehoord van die van Zijne ²Hoogheid naar Londen middels de berichten die de heer [William] Godolphin daarvandaan had ontvangen via een extra zending. U zult er zonder twijfel mijn ³brief van de laatste reguliere zending hebben ontvangen, na het vertrek waarvan mijnheer Diego de la Torre, de staatssecretaris, mij liet weten dat de ⁴koningin mij mijnheer de ⁵markies van la Fuente, die u hebt gekend als ambassadeur in Frankrijk, als zaakgelastigde heeft toegewezen, en dat zij mij eveneens naar hem heeft verwezen voor wat betreft de particuliere aangelegenheden van ⁶mevrouw van Isenghien. Ik meen u erop te hebben gewezen dat ik, toen ik voorvoelde dat het advies van de Raad van State tegengesteld zou zijn aan deze eis, mijnheer Godolphin heb gevraagd schriftelijk op te treden, en deze tussenkoms, die niet plaats kon vinden voordat er bevel zou zijn van Hare Majesteit, tegengesteld aan het genoemde advies, heeft tenminste ervoor gezorgd dat zij de mogelijkheid van een tussenvonniss heeft aangehouden, en naar aanleiding van wat mijnheer de markies de la Fuente ons, mijnheer Godolphin en mij, erover heeft verteld, ligt het in de lijn der verwachting dat Zijne Hoogheid [Willem III] een nieuw bevel zal verkrijgen inhoudende het uitstel van de genoemde tenuitvoerleggingen.

Men kan niet beschrijven met hoeveel inzet en doortastendheid genoemde heer Godolphin de naam en de tussenkoms van zijn meester de ⁷koning tot gelding heeft gebracht ten behoeve van de belangen van Zijne Hoogheid, en, wanneer de heer [Hieronymus] van Beverningh mijn verzoeken even krachtig ondersteunt, dan ben ik er zeker van dat Zijne Hoogheid sneller genoegdoening zal krijgen dan de heren hier lief is. Ikzelf blijf in de nabijheid van mijnheer de markies de la Fuente, en ik hoop dat wij de volgende week over de zaak zelf kunnen gaan spreken, nadat men mij tevreden zal hebben gesteld betreffende de voorbereidingen rondom mevrouw van Isenghien.

Ik heb daarover een nieuw memorandum opgesteld, waarvan een afschrift hier is bijgevoegd. Alle ministers en vooral mijnheer de ⁸graaf van Peñeranda, verzetten zich hevig op grond van het feit dat naar hun zeggen Hare Majesteit geen rechtsbevoegdheid heeft om de gang van het gewone recht stop te zetten, maar de zaakgelastigde heeft meegedeeld dat de koningin daaraan zal toegeven vanwege het landsbelang en omwille van het verzoek van Zijne Majesteit [de] Britse [koning].

Wat de zaak in het algemeen aangaat, mijnheer de markies de la Fuente wilde mij ertoe bewegen hem voorstellen te doen over de wegen tot betaling, maar ik heb hem gezegd dat eerst de schuld moest worden geliquideerd, en dat het absoluut nodig is daarmee te beginnen.

Welnu, mijnheer, de invloeden van buitenaf zijn goed, al is die van binnenuit slecht, omdat Spanje nooit slechter bij kas is geweest, maar aangezien Zijne Hoogheid veel kan [bereiken] bij de afzonderlijke machten, waarop deze kroon zijn hoop heeft gevestigd, valt aan te nemen dat deze monarchie, onder druk, een poging zal ondernemen tot genoegdoening.

2. Willem III.

3. Chièze aan Huygens, 26 november 1670 (6772).

4. Maria Anna van Oostenrijk.

⁵. Gaspar de Teves y Tello de Guzmán.

6. Marguérite-Isabelle de Mérode.

7. Karel II, koning van Engeland.

8. Gaspar de Bracamonte y Gusman.

Ik wacht zeer ongeduldig op de heer van Beverningh, nu ik heb vernomen dat hij zeer toegewijd is aan de belangen van Zijne Hoogheid en vastbesloten zijn aanspraken goed te ondersteunen.

[CONSTANTIJN HUYGENS] (LONDEN)
AAN SÉBASTIEN CHIÈZE [MADRID]
10 DECEMBER 1670
6774

Antwoord op Chièzes brief van 12 november 1670 (6771).

Samenvatting: Huygens bevestigt dat hij nu met Willem III te Londen is. Hij behartigt daar niet alleen de zaken van de prins jegens het Engelse koningshuis, maar door met de Spaanse gezant te Londen te spreken, tevens de zaak jegens het Spaanse koningshuis waarvoor Chièze zich te Madrid bevindt.

Primaire bron: Den Haag, Kon. Bibl., Hs. KA XLIX, dl. 3, pp. 345-346: afschrift (apograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6774, pp. 272-273: onvolledig (<Vostre conjecture ... très-cordial>), rest samengevat.

Namen: Henry Bennet (graaf van Arlington); Hieronymus van Beverning; Lodewijk II van Bourbon (prins van Condé); William Godolphin; Karel II (koning van Engeland); Karel II (koning van Spanje); Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz (graaf van Molina); Marguerite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Willem III.

Plaats: Holland.

Transcriptie

Copie.

¹À Monsieur Chièze.

À Londres, ce 10e Décembre 1670.

Vostre conjecture a esté juste et vostre lettre du 14e Novembre m'a trouvé arrivé en ceste ville, que je n'avoys jamais faict estat de recevoir. *Sic visum superis*. Et quand j'ay demandé à Son Altesse s'il ne seroit plus à propos que je me rétirasse des affaires, *fixis ad postem armis*, il m'a respondu en ces propres termes: '*Imperatorem stantem mori oportet*.' Voyci donc que la cruche a encor faict ce tour à l'eau, et je roule par ceste cour comme je fis il y a 6 et 7 et 47 et 50 ans.

Pour à présent je suis bien aysé qu'en y servant mon maistre, j'ay occasion de vous estre un peu utile, et m'employe volontiers à ce qui peut vous soulager. Son Altesse n'a pas seulement pris la peine de recommander ses interests *al Señor Conde de Molina*, mais de plus a voulu que je luy fisse comprendre le détail de nos prétensions. En quoy faysant le moins *incastillanamente* qu'il m'a esté possible, mes machoires ont tant pati que je ne sçay ²comment les ravoir en posture Gallicane, de mesme que vous sçavez qu'un mien ami se plaignait huit jours après avoir parlé Aleman. Ce n'est pas tout. Ensuite des bons advis du Mylord Arlington, nous sommes après *Don Carles segundo* à luy faire interposer ses sérieux offices à l'endroyt *del dicho Señor Conde*, qui ayme le Roy d'amour et assurement fera tout ce qu'il voudra luy demander, comme desjà il me l'a promis de bonne grace, animé par l'exemple de ce qu'il va veoir nous arriver en ceste cour, où tout est disposé à nous faire partir contents et satisfaits. J'ay proposé à Son Altesse d'escire aussi de nouveau à Monsieur Godolphin, et il a dit qu'ouy, dont il ³faudra le | 346 | ⁴faire souvenir. Bref, nous contribuerons d'icy tout ce dont vous nous jugerez capables. ⁵*Tu quam spartam nactus es, orna diligenter*.

El Conde m'a demandé si nostre envoye à Madrid est habile homme. Il vous reste à deviner comme j'ay repondu. Bien sçay-je que de certains beaux passages du *Code del Cavaliere andante* m'y sont fort venus à

1. Naam geadresseerde autograaf.

2. <comment> autograaf.

3. <foudra>.

4. <faire> autograaf.

5. Erasmus, *Adagia*, II, 5, 1: '*Spartam nactus es, hanc orna*.'

point. Il a fort avoué la justice de ma plainte de ce qu'on exécute Son Altesse dans le país d'un grand Roy, son débiteur de si grosses sommes, et a bien jugé raisonnable que la Majesté Catholique doibt, pour une pétite entrée de payement, nous descharger de la Comtesse d'Isinghien.

Au reste a promis de recommander avec chaleur qu'on vueille faire réflexion serieuse sur les expédiens de nous satisfaire, que vous proposerez, qui est, dit-il, chose nécessaire, car pour l'argent bien prompt et comtant qu'on ne peut s'y attendre dans l'estat qu'on sçait que sont leurs affaires. Sur quoy il m'a allegué la manière dont on en a usé avec Monsieur le Prince de Condé.

Ce Parlement il y va finir devant Noël du Vieux Stile, suivant quoy aussi vous pouvez juger de nostre retour en Hollande, où il est nécessaire que Son Altesse se retrouve au plustost. L'accueil qu'on luy a fait icy est splendide et noble et, qui est bien plus, très-cordial. Adieu, *mi querido Señor Don Sebastiano*. Je suis

todo suyo,
[etc.]

Je croy que mes gens vous escrivent de La Haye. *Don Christiano* vient de me dire du 2e de ce mois que tout s'y porte bien, comme par la grace de Dieu je fay de mon costé, sans me trouver plus sensible des frimats et brouillards de Londre, que vous ne me l'aviez veu des chaleurs et du serein d'Orange. C'est donc en ce sens-là aussi que *omne solum forti patria est*.

Vertaling

Aan de heer Chièze.

Londen, 10 december 1670.

Uw vermoeden was juist en uw ⁷brief van de 14de november heeft mij aangekomen gevonden in deze ⁸stad, die ik niet gedacht had ooit nog eens terug te zien. ⁹Zo is het door de goden beschikt,[↓] en toen ik aan Zijne ⁹Hoogheid vroeg of het niet raadzaam zou zijn dat ik mij eens uit het werk zou terugtrekken, ⁹en de wapenen aan de deurpost zou hangen,[↓] antwoordde hij mij met deze woorden: ⁹'Een aanvoerder dient in het harnas te sterven.'[↓] Ziedaar hoe deze [oude] kruik nogmaals de reis over het water heeft gemaakt, en ik loop nu rond in dit hof zoals ik zes en zeven en 47 en 50 jaar geleden deed.

Wat mij op dit moment bevalt is dat ik, terwijl ik hier mijn meester dien, tegelijk iets voor u kan doen, en ik zet mij graag in voor iets wat u kan helpen. Zijne Hoogheid heeft niet alleen de moeite genomen zijn belangen aan te bevelen ⁹in de gunst van ¹⁰mijnheer de graaf van Molina,[↓] maar heeft bovendien erop gestaan dat ik hem [Molina] tot in de finesses zou inlichten over onze aanspraken. Door dat te doen op een zo min mogelijk ⁹on-Spaanse manier[↓] als mij mogelijk was, hebben mijn kaken zodanig geleden dat ik niet meer weet hoe ze in de Franse stand terug te krijgen, net zoals u weet hoe een vriend van mij zich beklaagde na acht dagen Duits te hebben gesproken. Maar dat is nog niet alles. Als gevolg van de positieve adviezen van ¹¹mijnheer Arlington zijn wij bijna zo ver dat ¹²mijnheer Karel II[↓] zijn goede diensten zal aanwenden jegens ⁹de genoemde graaf [Molina],[↓] die de koning in zijn hart heeft gesloten en die zeker alles zal doen wat hij [Karel II] hem [Molina] zal willen vragen, zoals hij mij al van harte heeft beloofd, daarin aangespoord door hetgeen hij ons ziet wedervaren bij dit hof, waar alles erop is ingesteld om ons tevreden en voldaan te laten vertrekken. Ik heb voorgesteld aan Zijne Hoogheid om opnieuw aan de heer [William] Godolphin te schrijven, en hij heeft daarin toegestemd, waaraan men hem zal moeten herinneren. Kortom,

6. Ovidius, *Fasti*, I, 493: 'Omne solum forti patria est, ut piscibus æquor.'

7. Chièze aan Huygens, 12 november 1670 (6771).

8. Londen.

9. Willem III.

10. Antonio Francisco Mesia de Tobar y Paz, graaf van Molina.

11. Henry Bennet, graaf van Arlington

12. Koning Karel II van Engeland.

wij zullen hier alles doen waartoe wij naar uw oordeel in staat zullen zijn. ¹³ U moet de taak die u is opgedragen met beleid uitvoeren.↓

↓De graaf↓ [Molina] heeft mij gevraagd of onze ¹⁴gezant in Madrid een bekwaam man is. Het is aan u te raden wat ik heb geantwoord. Wel weet ik dat zekere mooie passages van de ‘Code ↓van de reizende ridder↓’, mij goed van pas zijn gekomen. Hij heeft zeer wel de rechtvaardigheid van mijn klacht over hetgeen men Zijne Hoogheid aandoet in het land van een grote ¹⁵koning, zijn schuldenaar van zulke grote sommen, en hij heeft het redelijk geacht dat Zijne Katholieke ¹⁶Majesteit als eerste betaling ons ontlast van de eisen van de ¹⁷gravin van Isenghien.

Verder heeft hij beloofd met kracht aan te bevelen dat men ernstig nadenkt over de middelen om ons tevreden te stellen, die u zult voorstellen, wat naar hij zegt een noodzakelijk iets is, want men kan hier niet rekenen op snel en contant geld gezien de toestand waarin hun zaken verkeren. Waarop hij mij heeft verteld hoe men in dit opzicht te werk is gegaan ten aanzien van mijnheer de ¹⁸prins van Condé.

Het Parlement hier zal voor kerstmis Oude Stijl afsluiten, waardoor u een schatting kunt maken van onze terugkeer naar Holland, waarnaar Zijne Hoogheid zo snel mogelijk moet terugkeren. De ontvangst die men hem hier bereid heeft is prachtig en eervol en, wat nog meer betekent, zeer hartelijk. Vaarwel, ↓mijn geliefde heer Sébastien,↓ ik ben

↓geheel de uwe,↓
[enz.]

Ik geloof dat mijn familie u vanuit Den Haag schrijft. ↓Mijnheer Christiaan↓ [Huygens] heeft mij zojuist in een ¹⁹brief van de 2de [december 1670] geschreven dat iedereen het goed maakt, zoals door Gods genade ik van mijn kant ook: ik ben niet gevoeliger voor het kille klimaat en de mist van Londen dan — zoals u zag — voor de warmte en de avondkou van Orange. In deze zin geldt dus ook dat ²⁰ ↓voor de dappere elke grond een vaderland is.↓

13. Erasmus, *Adagia*, II, 5, 1: ‘Voer de taak die is u opgedragen uit.’

14. Hieronymus van Beverningh

15. Karel II van Spanje.

16. Karel II van Spanje.

17. Marguerite-Isabelle de Mérode, gravin van Isenghien..

18. Lodewijk II van Condé.

19. Christiaan Huygens aan zijn vader, 2 december 1670 (verloren).

20. Ovidius, *Fasti*, I, 493: ‘Voor de dappere is elke grond een vaderland, zoals voor de vissen de zee.’

SÉBASTIEN CHIÈZE (MADRID)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (LONDEN)]
24 DECEMBER 1670
6777

Vervolg op Chièzes brief van 10 december 1670 (6774).

Samenvatting: Chièze bespreekt de laatste ontwikkelingen met betrekking tot de Spaanse schulden. Andermaal bespreekt hij de opstelling van de verschillende partijen.

Bijlage: Chièze aan Willem III, 24 december 1670; notitie van Godolphin; handschoenen voor Willem III.

Chièze schreef opnieuw op 7 januari 1671 (6779). De onderhavige brief werd door Huygens te Londen ontvangen op 27 januari 1671 en beantwoord op 29 januari 1671 (6782).

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 34: brief (dubbelvel, 15x21 cm, abcd | -; autograaf).

Vroegere uitgave: Worp 6, nr. 6777, p. 274: volledig.

Namen: Hieronymus van Beverningh; Lodewijk II van Bourbon (prins van Condé); Fulano de Casa Nueva; William Godolphin; Karel II (koning van Spanje); Marguérite-Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien); Francisco de Moura y Cortereal (markies van Castelrodrigo); Maria Anna van Oostenrijk; Gaspar de Tevez y Tello de Guzmán (markies de la Fuente); Willem III; Juan Domingo de Zúñiga y Fonseca (graaf van Monterrey).

Transcriptie

¹À Madrit, le 24 Décembre 1670.

Vous verrez, Monsieur, dans la lettre que j'escris à Son Altesse Sérénissime tout ce qui se pasce icy touchant sa prétension. Nous n'en sommes pour encores qu'aux préliminaires et Monsieur le Marquis de la Fuente est prêt à faire au Conseil d'Etat le rapport qu'il a dressé sur les traittez que je luy avois remis. J'espère qu'après ces festes nous travaillerons à la liquidation de la debte. Cependant je presce incessamment pour la surcéance que j'ay demandée aux procédures de Madame d'Isenguien, et ces Messieurs icy usent de toute sorte de délais pour n'en publier aucune responce positive à mon mémorial, quoyque ils en ayent escrit sous main à Monsieur le Comte de | b | Monterey, ne voulant faire intervenir la souveraine autorité du Roy à rompre le cours de la justice ordinaire et, quoyque ce soit apparemment sous ces ordres tacites que ledit Comte ayt accordé cette surcéance, je ne laisse pas de presser icy un ordre positif, ny Monsieur de Godolfin non plus, pour avoir matière de plainte, si on ne l'accorde pas, ou quelque choce de plus durable, que le surceoy provisionel du Gouverneur des Pays-Bas, si on l'accorde. Vous verrez dans ce paquet copie du billet que Monsieur de Godolfin en a escrit hyer au Marquis de la Fuente avec la responce de ce Ministre. Monsieur le Marquis de Castelrodrigo m'a dit ouvertement ce matin qu'il falloit que Sa Majesté se chargeat | c | de payer Madame d'Isenguien, et que pour le surplus elle cherche des moyens de satisfaire entièrement Son Altesse, de quoy on ne pourroit se deffendre envers un Prince-amy, après l'exemple qu'on venoit de donner en faveur de Monsieur le Prince de Condé. Dieu veuille que le sentiment soit unanime parmy tous les ministres, en tout cas j'espère que la venue et la sollicitation de Monsieur de Beverning le rendra tel. J'attens à tout moment d'appréhendre son desbarquement à Bilbao ou à Saint-Sébastien, et cependant suivant la charge qu'il m'en donne par une des siennes, je travaille à luy chercher maison.

Je vous souhaite, Monsieur, un heureux commencement d'année, suyvie | d | de beaucoup d'autres, et à moy les occasions de vous faire connoistre avec combien d'attachement je suis à vous.

Voicy une paire de gans d'ambre pour Son Altesse, de la qualité desquelz vous me donnerez, s'il vous plaît, vostre jugement. Le parfumeur du Roy dit que c'est le plus haut point où son art peut aller. Je m'en rapporte.

1. Ontvangstnotitie van Huygens: <R Londres, 17/27 Janvier 1671.>

Vertaling

Madrid, 24 december 1670.

U kunt in de ²brief die ik aan Zijne Hoogheid heb geschreven zien, mijnheer, wat er hier allemaal gebeurt inzake zijn aanspraken. Wij zijn nog niet verder dan de voorbereidingen en ³mijnheer de markies de la Fuente is gereed om voor de Raad van State het verslag te doen dat hij heeft opgesteld over de verhandelingen die ik hem had gezonden. Ik hoop dat wij na deze feestdagen kunnen gaan werken aan de liquidatie van de schuld. Ondertussen blijf ik onophoudelijk hameren op het gevraagde uitstel in de procedure rondom ⁴mevrouw van Isenghien. De heren hier gebruiken alle mogelijke vertragingstactieken om geen enkel bevestigend antwoord op mijn memorandum in de openbaarheid te hoeven brengen, hoewel ze er officieus over hebben geschreven aan mijnheer de ⁵graaf van Monterrey, omdat zij niet willen dat de soevereine autoriteit van de kroon de gang van het gewone recht zal doorbreken. Hoewel genoemde graaf kennelijk onder deze stilzwijgende opdracht dit uitstel heeft goedgekeurd, laat ik niet na te hameren op een openlijk bevel, en de heer Godolphin evenmin, om een reden tot klagen te hebben als men dit *niet* opvolgt, of iets van duurzamer karakter dan het voorlopige uitstel van de ⁶gouverneur van de Spaanse Nederlanden, als men het *wel* opvolgt. U zult in het pakje een afschrift aantreffen van de notitie die de heer Godolphin er gisteren over heeft geschreven aan de markies de la Fuente met het antwoord van deze minister. ⁷Mijnheer de markies van Castelrodrigo heeft mij hierover vanochtend openlijk verklaard dat Hare ⁸Majesteit het op zich zou moeten nemen mevrouw van Insenghien te betalen, en dat zij overigens de middelen moet zoeken om Zijne Hoogheid volledige genoegdoening te verschaffen, waaraan men zich jegens een bevriende vorst niet kan onttrekken, na het voorbeeld dat men kortelings had gegeven ten gunste van ⁹mijnheer de prins van Condé. Moge God geven dat deze mening unaniem wordt gedeeld door alle ministers. In ieder geval hoop ik dat de komst en het aandringen van de heer [Hieronymus] van Beverningh dat zullen bereiken. Ik verwacht ieder moment te horen van diens ontscheping in Bilbao of in San Sebastian, en ondertussen zal ik, ingevolge de opdracht die hij mij door een van de zijnen heeft gegeven, onderdak voor hem zoeken.

Ik wens u, mijnheer, een gelukkig begin van het jaar, gevolgd door vele andere, en mijzelf de gelegenheden u te laten merken met hoeveel toewijding ik de uwe ben.

Hierbij gaat een paar amberkleurige handschoenen voor Zijne Hoogheid, over welke kwaliteit u mij, alstublieft, uw oordeel wilt geven. De ¹⁰parfumier van de ¹¹koning zegt dat ze het beste zijn wat hij met zijn kunst kan bereiken. Daar beroep ik mij dan maar op.

-
2. Chièze aan Willem III, 24 december 1670 (verloren?).
 3. Gaspar de Tevez y Tello de Guzmán.
 4. Marguérite Isabelle de Mérode (gravin van Isenghien).
 5. Juan Domingo de Zúñiga y Fonseca, graaf van Monterrey.
 - 6..Juan Domingo de Zúñiga y Fonseca.
 7. Francisco de Moura y Cortereal.
 8. Maria Anna van Oostenrijk.
 9. Lodewijk II van Bourbon (prins van Condé).
 10. Fulano de Casa Nueva.
 11. Karel II.